

Technická univerzita v Liberci

Hospodářská fakulta

Program č. 6206 M Hospodářská politika a správa

Obor č. 6202 T Pojišťovnictví

Zajištění a alternativní nástroje řešení rizik pojišťovacích institucí

**Reinsurance and other alternative instruments of risk solving
of insurance companies**

DP – PO – KPO – 2003 17

Radek Moc

UNIVERZITNÍ KNIHOVNA
TECHNICKÉ UNIVERZITY V LIBERCI

3146069707

Vedoucí práce: Doc. Ing. Arnošt Böhm, CSc., EGAP
Konzultant: Ing. Eva Ducháčková, CSc., katedra pojišťovnictví

Počet stran: 67

Počet příloh: 4

Datum odevzdání: 30. 5. 2003

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Hospodářská fakulta

katedra pojišťovnictví

Školní rok: 2002/2003

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

pro:

Radka Moce

Program č. 6202 M Hospodářská politika a správa

Obor č. 6202 T Pojišťovnictví

Vedoucí katedry Vám ve smyslu zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a navazujících předpisech určuje tuto diplomovou práci:

Název tématu:

Zajištění a alternativní nástroje řešení rizik pojišťovacích institucí

Zásady pro vypracování:

1. Vznik a vývoj zajištění
2. Charakteristika zajištění a možné podoby zajištění
3. Alternativní formy zajištění – finanční deriváty
4. Zajištění v současné podobě ve světě a v ČR

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Univerzitní knihovna

Voronežská 1329, Liberec

PSC 461 17

V192/03 H

KPO/PS

675, 42] př

Rozsah práce: 50 - 60 stran

(do rozsahu nejsou započítány úvodní listy, přehled literatury a přílohy)

Doporučená literatura:

- Bland, D.: Pojištění – principy a praxe, ČAP, Praha 1997
- Čejková, V., Řezáč, F., Šedová, J.: Pojišťovnictví – praktikum, Masarykova univerzita v Brně, Brno 1996
- Chaloupecký, J., Marvan, M.: Dějiny pojišťovnictví v Československu (1918 – 1945), 2. díl, ALFA KONTI, Bratislava 1993
- Chaloupecký, J., Marvan, M.: Dějiny pojišťovnictví v Československu (1945 – 1992), 3. díl, ALFA KONTI, Bratislava 1997
- Kolektiv autorů: Vybrané kapitoly z pojišťovnictví, ČAP, Praha 1996
- Škopová, V.: Pojistné právo, VŠE, Praha 1997

Vedoucí diplomové práce:

Doc. Ing. Arnošt Böhmm, CSc.

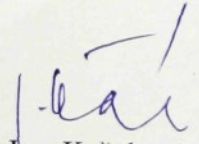
Konzultant:

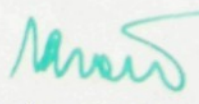
Ing. Eva Ducháčková, CSc.

Termín zadání diplomové práce: 24.10.2002

Termín odevzdání diplomové práce: 23.5.2003

prof. Ing. Jara Kaňoková, CSc.
vedoucí katedry

doc. Ing. Jiří Kraft, CSc.
děkan Hospodářské fakulty

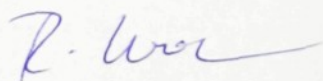
Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury pod vedením vedoucího a konzultanta. Byl jsem seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 o právu autorském, zejména §60 (školní dílo) a §35 (o nevýdělečném užití díla k vnitřní potřebě školy).

Beru na vědomí, že TUL má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé práce a prohlašuji, že souhlasím s případným užitím mé práce (prodej, zapůjčení apod.).

Jsem si vědom toho, že užití své diplomové práce či poskytnutí licence k jejímu užití mohu jen se souhlasem TUL, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených univerzitou na vytvoření díla (až do její skutečné výše).

Po pěti letech si mohu tuto práci vyžádat v Univerzitní knihovně TU v Liberci, kde je uložena, a tím výše uvedená omezení vůči mé osobě končí.

V Liberci dne 30. 5. 2003

Poděkování

Chtěl bych tímto velmi poděkovat vedoucímu své diplomové práce, panu Doc. Ing. Arnoštu Böhmovi, CSc za jeho odborné vedení mé práce, za věnovaný čas a za poskytnutí cenných rad při zpracování diplomové práce. Dále děkuji za pomoc své konzultantce, paní Ing. Evě Ducháčkové, CSc.

Resumé

Cílem mé diplomové práce je podrobná analýza možností pojišťoven při eliminaci rizik, se kterými je spojena jejich činnost, a to pomocí zajištění a jiných alternativních nástrojů řešení rizika.

První část práce bude věnována rozboru základních charakteristik zajištění. Náplní je historický vývoj zajištění, uvedení jeho funkcí a úloh a vymezení základních pojmů. Dále rozeberu tradiční zajištění, jeho dělení a popíši jeho jednotlivé formy. Neopomenu ani způsoby výpočtu zajistného. Následovat budou další tradiční formy zajištění a dostatečný prostor se dostane také alternativním metodám transferu rizika, zejména finitnímu zajištění. Samotný závěr bude obsahovat právní aspekty zajištění v České republice, současnou situaci na českém zajistném trhu a nastíním rovněž možnosti jeho budoucího vývoje.

Summary

The aim of my diploma work is to make a detailed analysis of possibilities of the covering the insurers' risk concerning their activities by means of the reinsurance and other alternative instruments of risk solving.

First part of my work concerns the basic characteristics of reinsurance. This is presented by historical development of reinsurance, its functions and targets and definition of a basic terminology. Then I will describe the traditional reinsurance, its dividing and individual forms. I will not forget the methods of reinsurance premiums counting. Afterwards, other traditional kinds of reinsurance will follow. I will also mention the alternative methods of risk transfer, especially the finite reinsurance. The end of the work will include the law conditions of the reinsurance in the Czech Republic, it will comment the present situation on the czech reinsurance market and the possibilities of its future development.

Obsah	7
<u>Seznam použitých zkratk a symbolů.....</u>	9
<u>Úvod</u>	10
<u>1. Základní charakteristiky zajištění</u>	11
<u>1.1 Definice a základní pojmy užívané při zajištění.....</u>	11
<u>1.2 Vznik a vývoj zajištění</u>	11
<u>1.3 Funkce zajištění</u>	13
<u>1.4 Úloha zajištění jako rozložení rizika</u>	17
<u>2. Tradiční zajištění</u>	20
<u>2.1 Členění zajištění.....</u>	20
2.1.1 Zajištění fakultativní (příležitostné)	20
2.1.2 Zajištění obligatorní (smluvní).....	21
2.1.2.1 Zajištění proporcionální	22
2.1.2.1.1 Zajištění kvótové	22
2.1.2.1.2 Zajištění excedentní.....	25
2.1.2.2 Zajištění neproporcionální.....	26
2.1.2.2.1 Zajištění škodního nadměru	27
2.1.2.2.2 Zajištění časového nadměru	28
2.1.2.2.3 Další typy smluv neproporcionálního zajištění	29
2.1.3 Fakultativně-obligatorní zajištění.....	29
2.1.4 Obligatorně-fakultativní zajištění.....	29
<u>2.2 Rozhodnutí o výběru formy zajištění</u>	29
<u>2.3 Zajistné.....</u>	30
2.3.1 Metody výpočtu.....	31
<u>2.4. Uzavírání zajistné smlouvy.....</u>	32
2.4.1 Příprava, uzavření a obsah zajistné smlouvy	32
2.4.2 On-line zajištění	33
<u>3. Další tradiční možnosti sdílení rizika.....</u>	35
<u>3.1 Pooly</u>	35
3.1.1 Nejznámější druhy poolů	36
3.1.2 Český jaderný pool.....	37
<u>3.2 Soupojištění.....</u>	38
<u>3.3 Fronting.....</u>	40
<u>4. Alternativní nástroje řešení rizik pojišťovacích institucí</u>	41

<u>4.1 Seznámení s ART</u>	41
<u>4.2 Kaptivní pojišťovny</u>	43
<u>4.3 Finitní zajištění</u>	44
4.3.1 Vznik a příčiny vývoje finitního zajištění	44
4.3.2 Členění finitního zajištění	45
4.3.2.1 Time and distance deal	46
4.3.2.2 Loss portfolio transfer (LPT)	46
4.3.2.3 Adverse development cover (ADC)	47
4.3.2.4 Spread loss cover (SLC)	47
4.3.2.5 Finite quota share (FQS)	48
4.3.3 Situace na trhu finitního zajištění	48
4.3.3 Smíšené krytí	49
<u>4.4 Integrované multi-line/multi-year produkty (MMP)</u>	50
<u>4.5 Multi-trigger programy (MTP)</u>	50
<u>4.6 Kontingentní kapitál</u>	51
<u>4.7 Sekuritizace úvěrových pojistných rizik</u>	52
<u>4.8 Pojistné dluhopisy</u>	53
<u>4.9 Strukturované financování</u>	55
<u>4.10 Deriváty založené na počasí</u>	56
<u>4.11 Současná situace na trhu ART produktů</u>	58
<u>5. Analýza zajištění v ČR</u>	60
5.1 Právní úprava zajištění v ČR	60
5.2 Zajišťný trh v ČR	61
<u>Závěr</u>	64
<u>Seznam použité literatury</u>	66
<u>Seznam příloh</u>	67

Seznam použitých zkratk a symbolů

ADC	adverse development cover
aj.	a jiné
apod.	a podobně
ART	alternativní přenos rizika (alternative risk transfer)
atd.	a tak dále
CDD	ochlazovací dny (cooling degree days)
CDS	pojistný swap (credit default swap)
CP	cenný papír
č.	číslo
ČJP	Český jaderný pool
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
FQS	finite quota share
HDD	oteplovací dny (heating degree days)
HDP	hrubý domácí produkt
kap.	kapitola
Kč	Koruna česká
LPT	loss portfolio transfer
mil	milionů
mld	miliard
MMP	multi-line/multi-year produkty
MTP	multi-trigger programy
např.	například
PCS	property claim service - index
písm.	písmeno
sb.	sbírky
SLC	spread loss cover
SPV	prostředník (special purpose vehicle)
tj.	to jest
tzv.	takzvaný
USD	americký dolar

Úvod

Cílem mé diplomové práce je analyzovat zajištění, nástroj sloužícímu pojišťovacím institucím k eliminaci rizika.

Zajištění, které je možné definovat jako pojištění pojišťoven, tvoří nedílnou a velmi důležitou součást pojistného trhu. Bez existence tohoto fenoménu by pojistný trh v současných rozměrech ani nemohl fungovat. Toto odvětví prošlo v posledních letech obdobím velkých změn a nabylo na významu zejména v souvislosti se zvětšujícím se výskytem katastrofických událostí. Vývoj pojistného trhu je determinován mimořádným ekonomickým a technickým rozvojem, ale i politickými změnami, kterými svět prošel zejména ve dvacátém století, které pojišťovnictví samo o sobě nemohlo absorbovat a účinně na ně reagovat. Zejména tyto skutečnosti vysvětlují růst důležitosti zajišťovacích společností.

Svou práci rozdělím do pěti kapitol. V první z nich charakterizuji zajištění, vymezím jeho funkce a úlohy a provedu stručný náhled do jeho historie. Následující tři kapitoly budou již věnovány jednotlivým nástrojům zajištění. Ve druhé kapitole rozeberu tradiční zajištění, nejpoužívanější a nejznámější metodu. Rozčlením jej, zaměřím se na popis jeho nejdůležitějších forem, na způsob výpočtu zajistného a věnuji se také zajistné smlouvě. Třetí kapitola bude pojednávat o dalších klasických možnostech zajištění, kterými jsou pooly, soupojištění a fronting. Dostatečný prostor dostane popis alternativních metod transferu rizika, uvedený v kapitole čtvrté. Tyto metody (snad s výjimkou finitního zajištění) nebyly dosud u nás obsírněji publikovány a nejsou rovněž zatím v České republice využívány. Nicméně věřím, že v souvislosti s jejich světovým rozvojem se tyto produkty prosadí i na český zajistný trh a proto se je budu snažit co možná nejlépe vysvětlit. Největší prostor zde dostane právě finitní zajištění, ale neopomenu ani další formy, kterými jsou např. pojistné dluhopisy nebo kontingentní kapitál. V páté, poslední kapitole se zaměřím na analýzu našeho zajistného trhu. Stručně seznámím čtenáře s právním rámcem zajištění v podmínkách České republiky a rozeberu současnou situaci na českém trhu zajištění a možnosti jeho dalšího vývoje.

1. Základní charakteristiky zajištění

1.1 Definice a základní pojmy užívané při zajištění

„Zajištění je pojištěním pro pojišťovací instituce“. Přesněji řečeno představuje zajištění transfer části rizik, která prvopojistitel přenáší formou zajišťovací smlouvy na další subjekt – zajišťovatele, který nemá žádný přímý vztah s pojištěným. Zajišťovatel poté může prostřednictvím následné retrocese část rizik přenést na další zajišťitele. Schéma zajištění je uvedeno v příloze č. 1.

V předkládané práci budu využívat zejména tyto odborné výrazy:

- Pojištěný - ten, na jehož riziko je pojistná smlouva uzavřena
- Prvopojistitel (zajistník, cedent) - instituce, která předává rizika do zajištění
- Zajistitel (cessionář) - instituce, která přijímá rizika do zajištění
- Cese - postup části rizika do zajištění
- Retrocese - opakované zajištění
- Vlastní vrub - ta část rizika, kterou si prvopojistitel ponechává
- Zajistné - úplata zajistiteli za převzetí části rizika (cena zajištění)
- Zajišťovna - specializovaná instituce zabývající se zajišťovací činností

Zajištění je upraveno zákonnými normami, které mohou být odlišné v jednotlivých zemích. Právní rámec zajištění v České republice je upraven zákonem č. 363/1999 Sb., o pojišťovníctví v platném znění (viz kap. 5.1), který definuje a vymezuje pojmy a subjekty činné v oblasti zajištění.

1.2 Vznik a vývoj zajištění

Ukazuje se, že na začátku své aktivity pojišťovatelé na sebe přebírali jen rizika, která mohli zvládnout sami. Nebyly žádné náznaky, že by přemýšleli o zajištění.

Nejstarší smlouva o zajištění byla pravděpodobně uzavřena v roce 1370 v oblasti námořního pojištění. Otázkou však zůstává, zda se jedná o první operaci tohoto druhu. Mnohem později se na zajištění odvolával právní text v roce 1681 za panování Ludvíka XIV. Britská legislativa dokonce zakazovala námořní zajištění, dokud se pojišťovatel nestal insolventním, nezkrachoval nebo nezemřel. Tato úprava platila až do roku 1864. V požárním pojištění se zajištění neuvádí až do roku 1778 a první smlouva o zajištění byla uzavřena v tomto druhu pojištění až roku 1821.

Nejdříve se zajištění vykonávalo na fakultativním základě. V 19. století v souladu s obchodním a průmyslovým rozvojem se rychle rozšiřovalo i pojišťovnictví a to si vyžadovalo efektivnější formy krytí.

Spolu s růstem požadavků na krytí se formovala ostřejší konkurence mezi pojišťovacími společnostmi a specializovanými zajišťovacími společnostmi, které se nazývaly profesionální společnosti. Nejstarší profesionální společnost, založená v roce 1846, se jmenovala Kolínská zajišťovací společnost a pracuje dodnes. Švýcarská zajišťovací společnost (Swiss Re) zahájila svoji činnost v roce 1863, Mnichovská zajišťovací společnost (Munich Re) byla založena roku 1880. V Anglii se díky zvláštní pozici Lloyd's, zakládali profesionální zajišťovací společnosti jen velmi pomalu a první takovou zajišťovnou byla společnost Mercantile and General, založená roku 1917. V současnosti už na celém světě funguje velký počet zajišťovacích společností z nichž nejvýznamnější jsou právě zmiňované Swiss Re a Munich Re. Přehled 10 největších světových zajišťovacích institucí je uveden v příloze č. 2.

V Českých zemích byla v roce 1872 založena z podnětu pojišťovny Slávia První česká všeobecná zajišťovací banka se sídlem v Praze, která byla v roce 1906 přejmenována na První českou zajišťovací banku v Praze. V roce 1945 byla vyňata ze znárodnění a ve své činnosti pokračovala až do roku 1958. Od roku 1959 byla začleněna do tehdejší Správy zahraničního pojištění Státní pojišťovny. Dnes je zajišťovací činnost prováděna Českou pojišťovnou a. s., ale i dalšími pojišťovnami.

Růst pojišťovacích společností je zapříčiněn mimořádným ekonomickým a technickým rozvojem, ale i politickými změnami, kterými svět prošel zejména ve dvacátém století, které pojišťovnictví samo o sobě nemohlo absorbovat a účinně na ně reagovat. Zejména tyto skutečnosti vysvětlují růst důležitosti zajišťovacích společností. Vytvoření nových států působilo příznivě na rozvoj zajištění. Jak rychle se dosáhne politická a ekonomická nezávislost, tak rychle se začíná formovat i místní pojišťovací trh. Místní pojišťovny mají zpravidla menší finanční základnu, než zahraniční společnosti, protože místní investoři dají přednost lukrativnějším krátkodobým činnostem než pojišťovnictví. Nový trh má menší objem předepsaného pojistného a je ohraničený malým vlastním vrubem, a proto intenzivně využívá zajištění.

Je důležité se zmínit i o tom, že se zajištění stalo vysoce specializovanou profesí. Příjemce rizika musí znát nejen charakteristiky různých odvětví a trhů, ale musí znát odpověď na problémy krytí.

1.3 Funkce zajištění

Nejdůležitější funkcí zajištění je omezení rizika, tedy zajištění snižuje pojistné riziko jednotlivého pojistitele. S předáním části rizika zajišťovně pojistitelem se jeho vlastní riziko sníží na úroveň, kterou je schopen přijmout s přihlédnutím ke svým finančním možnostem.

Kmeny pojistných smluv, jimiž však disponují různí pojistitelé, se mezi sebou liší. Jeden pojistitel má rozsáhlý kmen smluv pojištění průmyslových podniků pro případ požáru a různým stupněm rizika, jiný pojistitel disponuje jen menším kmenem požárního pojištění obytných domů. Profesionální zajišťovna, tj. zajišťovna, která se zabývá převážně nebo výhradně zajištěním, poskytuje těmto různým pojistitelům ochranu, přičemž přihlíží k jejich potřebám.

Jakou ochranu poskytuje pojistiteli zajištění? Především ochranu pro případ nahodilých rizik čili ochranu před nahodilými výkyvy v předpokládaném škodním průběhu, který neodpovídá skutečné úrovni škodního průběhu podmíněné nepředvídatelnými okolnostmi. Základní úkol zajištění tkví právě v ochraně pojišťovny před následky takových výkyvů.

Při pozorování styků všech pojistitelů se zajistiteli lze přesně vyzorovat význam zajištění pro národní hospodářství. V takových odvětvích, kde může docházet k velkým škodám, zejména v důsledku nahodilých událostí například ve sféře průmyslových objektů pro případ požáru nebo ve sféře stavebně montážních rizik, vzniká velká potřeba v zajištění nejen u jednotlivých pojistitelů, ale i na pojistném trhu vůbec. V jiných odvětvích, například v dopravním pojištění, v pojištění obytných budov či v pojištění domácnosti je potřeba zajištění zpravidla menší. Částky, které se vyplácejí při pojistné události v pojištění průmyslových podniků pro případ požáru, v některých případech, jak již bylo řečeno, přesahují finanční možnosti národního pojistného trhu. Potřeby národního hospodářství v zajištění se stávají zřejmé, když se uváží, že část zařízení průmyslových podniků v zemi, disponující jen nevelkými zásobami konvertibilní měny, se musí nakupovat na světových trzích a dojde-li k pojistné události, vzniká opakovaná potřeba nákupu nového zařízení za devízy.

Sjednává-li se smlouva o zajištění s profesionální zajišťovnou za volnou měnu, pojišťovnictví země rovněž získává přístup k zahraničním měnám, aniž by citelně zasahovalo do nevelkých valutových zdrojů svého státu. Skutečnost, že část rizika zajištěného v zahraničních měnách přijme na sebe profesionální zajišťovna, znamená, že se tak potencionálnímu investorovi dostane dodatečné záruky, která mu ulehčí řešení otázky o investování v zemi, která pociťuje valutový deficit.

Další funkce zajištění se jeví zřetelněji na příkladě rozvoje pojišťoven. Pojišťovny mohou s pomocí zajišťoven zvětšit rozsah odpovědnosti, svojí pojistnou kapacitu. Zajištění poskytuje menším pojišťovnám možnost přijmout větší počet větších rizik, než-li při použití jen vlastních prostředků. U větších pojišťoven, které začínají

pracovat v pro ně nových pojistných odvětvích, je silný trend k předávání velkých podílů rizika zajišťovnám, což jim dovoluje nashromážďovat značné zkušenosti poměrně bezpečnou cestou. Zajištění pomáhá tedy pojišťovnám v konkurenčním boji v podmínkách volného trhu.

Ale ani velká zajišťovna není konečným článkem v řetězu obrovské odpovědnosti, která vzniká v souvislosti s velkými průmyslovými riziky nebo v souvislosti s krytím škod, způsobených živelnými pohromami. Stejně jako pojišťovna, zajišťovna může brát na sebe jen část přijaté odpovědnosti. Zbylý podíl odpovědnosti je možno jiným zajišťovnám (retrocese). Zajistitel je rovněž distributorem rizika, který rozděluje přijatá rizika na světovém trhu. Takové tříštění rizik je nezbytným předpokladem pro kompenzování výkyvů. Ve většině zemí je možno dosáhnout kompenzace výkyvů mezi očekávanými a reálnými škodami a pojistným v průběhu poměrně dlouhého období.

Třetí funkcí zajištění je nahrazení vlastního kapitálu pojistitele cizím kapitálem, což je funkce dost důležitá pro rozvoj volného trhu v pojištění. Určitý poměr mezi objemem pojistných operací a vlastním kapitálem je diktován ekonomickými úvahami o komerční obezřetnosti. V souladu s dohodami platnými v Evropských společenstvích, základem stanovení stupně platební schopnosti pojišťoven je zásada "netto", tj. přihlíží se jen k rizikům, ponechaným na vlastní odpovědnost. V určitých mezích pojištění tedy nahrazuje vlastní kapitál. Namísto vytvoření a zmrazení nového vlastního kapitálu může být pro pojišťovnu za určitých podmínek výhodnější vytvoření žádoucího poměru mezi objemem rizika a vlastním kapitálem na účet zajištění.

Poslední, ale velice podstatnou funkcí zajišťoven je poskytování celého komplexu nejrozličnějších služeb, které by bylo možné nazvat rovněž systémem služeb mezinárodního zajistitele. Zpravidla obsahuje tyto služby: konzultace, pomoc pojistitelům v otázkách pojištění (například hodnocení rizik a jejich tarifikace, vystavování smluv, zábrana škod), jakož i konzultace ve sféře ekonomiky podniku, v otázkách organizace marketingu, bezhotovostní platební styk se zajišťovnou, účetní operace, příprava personálu pro pojišťovnu ve všech uvedených odvětvích.

Všechny tyto dodatečné služby se staly časem velice důležitou sférou činnosti zajišťoven. Vždyť velké zajišťovny zaměstnávají nejrozličnější odborníky: inženýry, matematiky, fyziky, lékaře, geology, meteorology aj. Kromě toho, zajištění má mezinárodní charakter a zajišťovna představuje mimo jiné i informační středisko, kde se soustřeďují a analyzují informace, týkající se všech sfér pojišťovací činnosti. Výsledky mohou být předány pojišťovnám ve formě doporučení. Sotva se najde pojišťovna, která by vzala na sebe náklady, spojené s vytvořením takového systému služeb a využití informací, pokud přistoupí k této otázce z hlediska rentability.

Zajišťovna mezinárodního významu musí dát své činnosti široký a zdravý základ, aby zachovala stabilitu pojistného kmene. Za tímto účelem musí usilovat o vyváženou bilanci různých rizik. Z toho vyplývá, že zajistitel musí působit v mnoha odvětvích pojištění, tj. musí nejen přebírat velká rizika, alespoň z toho prostého důvodu, že takových rizik není dost k tomu, aby se mohl vytvořit pojistný kmen stejnorodých rizik, zabezpečující vybilancovat přijatého pojistného a potenciálu škodního průběhu, ale i účastnit se základních pojistných obchodů svého partnera-pojistitele.

Zdravý základ zajišťovací činnosti spočívá pro zajistitele v možnosti přijímat a strádat přebytky z jím přijaté odpovědnosti. Jen v tomto případě zajistitele bude s to v jakémkoliv okamžiku zabezpečit plnění svých povinností v oblasti velkých a největších rizik. To je možné jen za podmínky, že smlouvy, na jejichž základě zajišťovna přebírá riziko, přinášejí zisk.

Poslední vývoj v zemích východní Evropy nasvědčuje, že zde bude působit větší množství pojišťoven (a stejně tak i zajišťoven), než tomu bylo v minulosti. Bude to pojistný trh, kde pojišťovny budou nabízet krytí rizik a jejich úspěch v této oblasti bude určovat také jejich osud na trhu. Pak se uvidí, zda budou schopny udržet své postavení či nikoliv. Úspěch těchto pojišťoven bude záviset na jejich finančních možnostech, organizačních schopnostech a na přípravě odborníků. Podstatným faktorem úspěchu bude i zajištění jejich kmenů. Ten, kdo nabízí služby, spojené s krytím rizik, je nucen rozšiřovat

rámec svých pojistných služeb prostřednictvím zajištění rizik, aby byla zachována konkurenční schopnost. Nedostatečné zajištění kmene snižuje konkurenční schopnost pojišťovny, která spolu s fungujícím pojistným trhem v rámci tržní ekonomiky představuje základní podmínku rychlého ekonomického rozvoje zemí východní Evropy.

1.4 Úloha zajištění jako rozložení rizika

Pomocí zajištění dochází k rozdělení rizik na části, které jsou pro jednotlivé účastníky únosné. Zajištění rozdrobí pojistné riziko a rozloží náhradu škody tak, aby pojistitel a zajistitelé neměli finanční potíže v případě, že by museli uhradit své podíly na škodě.

Pojišťovny musí hledat způsob, jak rizika dále rozložit a jak ochránit sebe a své ekonomické výsledky. Musí tak učinit různými způsoby, které navzájem kombinuje.

Jedním ze způsobů je vyrovnávání v čase. V časech prosperity společnost může akumulovat rezervy, aby bylo možné krýt deficity, které se mohou objevit v budoucích letech. Obtíž je v tom, že škody se mohou objevit na začátku období činnosti pojišťovny anebo v několika po sobě jdoucích obdobích, kdy společnost nemá soustředěny dostatečné rezervy. V případě potřeby vyrovnání rizika v čase je rovněž velmi vhodným nástrojem finitní zajištění (viz kap. 4.3)

Vyrovnávání rozložením rizika je další možností. Rizika jsou rozložena geograficky, čímž se pojišťovna snaží pracovat na co největším území nebo dokonce ve více zemích. Tento způsob však lze uplatnit jen omezeně zejména ve vztahu k četným ekonomickým, právním a politickým omezením a dá se uplatnit jen u malých rizik. Rovněž i zajišťovna se snaží nabízet zajistné krytí v různých regionech, aby tak rozložila svá rizika. Neexistuje totiž zajišťovna, která by rozvíjela činnost jen v jedné zemi nebo pouze v několika zemích. Zajišťovna musí usilovat o rovnováhu přijatých rizik ze zeměpisného hlediska, aby mohla do určité míry kompenzovat vysoký škodní průběh v jedné zemi příznivým vývojem v jiných zemích.

Jednou z možností vyrovnání rizik je jejich diverzifikace. Společnost se totiž nespecializuje na jeden druh rizika, ale kryje pojištěním co nejširší spektrum možných rizik (např. požár, krádež, přepravu atd.). Různý vývoj škodovosti u různých druhů krytého rizika se do určité míry vyrovnává. Proto zajišťovny nabízí krytí v podstatě všech rizik a v případě využití některých metod slučujících zajištění více rizik (např. multi-line produkty, viz kap. 4.4) lze pojistit i rizika která by jinak byla samostatně nepojistitelná

Tyto otázky má řešit zajištění. Zajištění je jedním z nejlepších způsobů kompenzace rizika v čase, v prostoru i v homogenitě pojistných částek. Pojišťovatel přenáší na zajistitele tu část rizik, která přesahuje jeho finanční možnosti, a která by narušila rovnováhu jeho pojistného kmene. Dovoluje mu relativní volnost při přebírání rizik, umožňuje poskytovat klientům služby v širším rozsahu. Zajištění umožňuje pojistiteli zejména zvyšovat kapacitu, vytvářet stabilitu, posilovat jeho finanční situaci. Významnou roli hraje i při získávání informací o pojistném trhu, analýzách jejich vývoje, analýzách významných škod atd.

Původní důvod, proč si pojistitel kupoval zajištění, byl obdobný jako u klientů pojišťovny, tj. chtěl se zbavit nebezpečí škody. Zajištění mu poskytovalo a poskytuje pocit bezpečí.

Významným úkolem zajištění bylo poskytovat kapacitu a tato role je nadále jednou z nejdůležitějších. V každém pojistném odvětví existují rizika, která by pojišťovací společnost pro jejich velikost nemohla přijmout. Pojistné částky jsou u některých rizik tak velké, že i když se o ně podělí více pojišťoven, zabývajících se těmito druhy obchodů, je díl rizika připadající na každou z nich veliký. Uvádí se, že by pojišťovna zaměřená na průmyslová a obchodní rizika neměla brát na vlastní vrub více než 0,5 % až 2 % vlastního jmění u jednoho rizika, aniž výrazně ohrozí svoji bezpečnost. Východiskem je zajištění, jež dává pojistiteli možnost pojišťovat tak velká rizika, která by sám nebyl schopen krýt a o největší obchody by tak přišel.

Dalším důležitým důvodem pro zajištění je vytváření stability v obdobích, kdy výsledky společnosti nejsou příznivé. Výrazné výkyvy ve výsledcích společnosti by mohly narušit jak její ekonomický vývoj, tak také její image v očích veřejnosti a akcionářů s následným dopadem na obchodní činnost. Výsledky se mohou výrazně měnit v důsledku nashromáždění několika velkých jednotlivých škod v jednom období nebo v důsledku jedné katastrofické události. Zajištění minimalizuje tyto výkyvy tím, že limituje ztráty z takových událostí pro pojistitele. Jejich dopad rozkládá mezi zajistitele, a to buď u každé jednotlivé škody, nebo kryje část nepříznivých výsledků společnosti za určité období.

Významnou úlohou zajištění pojišťovny je rovněž jeho vliv na finanční situaci. Jedním ze základních měřítek k posouzení její finanční situace je tzv. míra solventnosti. Tato se vypočte jako procentuální vyjádření poměru kapitálu a volných rezerv společnosti k čistému přijatému pojistnému.

2. Tradiční zajištění

2.1 Členění zajištění

U zajištění rozlišujeme zajištění aktivní (převzaté), kdy dochází k přijímání rizika do zajištění a zajištění pasivní (odevzdané), kdy se riziko odevzdává do zajištění.

Dále lze zajištění členit na jednostranné a reciproční (mezi dvěma pojistiteli se uplatňuje vzájemně aktivní i pasivní zajištění).

V závislosti na vztazích mezi pojistiteli a zajistiteli a podle účasti pojistitele a zajišťitele na krytí rizik se uplatňují různé typy zajištění.

2.1.1 Zajištění fakultativní (příležitostné)

Fakultativní zajištění je nejstarší zajišťovací metodou, kdy existuje volný vztah mezi pojistitelem a zajistitелеm. Pojistitel hledá jednotlivé možnosti zajištění na zajistném trhu. Zajištění smlouvy jsou uzavírány pro každé jednotlivé riziko. To znamená, že pojistitel má možnost rozhodovat o tom, které riziko a jakou jeho část předá do zajištění a zajišťitel se také může rozhodnout, zda riziko nebo jeho část do zajištění přijme. Pojistitel také může rozhodovat o počtu zajišťitelů a jejich jednotlivých podílech.

Fakultativní zajištění se uplatňuje především v případech:

- k zajištění rizik, která jsou mimo rozsah dohodnutého obvyklého smluvního zajištění, které smlouvy nepokrývají nebo vylučují,
- pro zajištění částí pojistek, které svou výší přesahují limity smluvního zajištění dohodnuté v zajištných smlouvách,
- k omezení odpovědnosti cedující společnosti a odpovědnosti smluvních zajišťitelů tam, kde je riziko abnormálně vysoké,

- k vyhledávání odbornosti a zkušeností zajistitelů u rizik speciální povahy,
- kdy pojistitel zajišťuje dané druhy rizika výjimečně a nemá tedy pro ně obligatorní smlouvu,
- riziko je z obligatorních smluv vyloučeno,
- velikost rizika přesahuje kapacitu obligatorních pojistných smluv.

Hlavními nedostatky této metody zajištění jsou:

- administrativní náročnost, a proto také vysoké administrativní náklady pro zúčastněnou pojišťovnu a zajistitele,
- delší čas nutný pro umístění rizika, neboť cedující společnost musí seznámit zvoleného zajistitele (či více zajistitelů) s nabízeným rizikem a údaji o něm a usilovat o jeho souhlas s přijetím nebo obnovením podílu v určitém předstihu. Cedující společnost nebo její zajišťovací broker musí většinou kontaktovat více zajistitelů, z nichž každý může převzít malý podíl, aby nakonec bylo pokryto celé riziko. Cedující společnost - pojišťovna tedy nemůže podepsat pojistku s klientem okamžitě,
- sazby provize, které dává zajistitel při fakultativních obchodech jako odměnu pojistiteli za nabídnutý obchod, bývají nižší, než jsou provize za obchody, které pojišťovny nabízí pojistiteli k zajištění v rámci obligatorních smluv.

2.1.2 Zajištění obligatorní (smluvní)

Obligatorní zajištění se provádí mezi pojistitelem a zajistitelem na základě dlouhodobých smluv. Zajišťují se obchody stejného rizika. Smlouvy se zpravidla ročně vyhodnocují a znovu potvrzují. Pro obligatorní zajištění se uzavírá dohoda mezi cedující pojišťovnou na jedné straně a zajistitelem nebo zajistiteli na straně druhé, v níž cedující společnost souhlasí s cесí a zajistitel souhlasí s převzetím všech pojistných smluv v rozsahu uvedeném ve smlouvě. Zajišťovací smlouva přináší pojišťovně automatickou ochranu. Povinností zajistitele je přijmout veškerá rizika ve smluvním rozsahu. To

znamená, že zajišťitel nezkoumá každé riziko samostatně a nemá právo odmítnout riziko, které spadá do smluvního rozsahu. Musí akceptovat stejně tak "dobrá" jako "špatná" rizika. Pro cedující společnost platí povinnost cedovat rizika podle smluvních podmínek. Tak může pojišťovna uzavírat průběžně své pojistky se zákazníky a ví, že část jejího rizika bude kryta automaticky zajištěním, pokud jsou pojistky uzavřeny v rámci smluvních ujednání.

Hlavní nedostatky fakultativního zajištění - faktory času a nákladů jsou touto metodou eliminovány, spolupráce je operativnější a efektivnější. Nákladový aspekt je zjevně výhodou pro zajišťitele, neboť se nemusí nadále zabývat administrativou velkého počtu jednotlivých rizik. Kromě toho může zajišťitel předem na základě analýz dosti přesně odhadnout, jak velký bude mít objem obchodů, jakého druhu atd.

Obligatorní zajištění se uskutečňuje v několika formách (formy zajištění udávají způsoby podílení se zajišťitele na krytí rizik). Rozlišují se dvě skupiny forem zajištění, a to formy proporcionální a formy neproporcionální.

2.1.2.1 Zajištění proporcionální

Proporcionální zajištění je takové, kdy zajišťitel nese na riziku stejný díl jako na případné škodě. To znamená, že v plném rozsahu sdílí osud pojistitele. Při využití proporcionálního zajištění pojistná částka, pojistné a pojistné plnění dělí mezi cedenta a zajišťitele v předem stanoveném stejném poměru. Toto zajištění se vyskytuje ve dvou formách, kterými jsou zajištění kvótové a excedentní.

2.1.2.1.1 Zajištění kvótové

U kvótového zajištění je stanovena kvóta, kterou se zajišťitel podílí na krytí rizika, přičemž tato kvóta se aplikuje na všechny pojistné smlouvy sjednané cedentem.

Prvopojistitel se zavazuje poskytnout zajistiteli stejnou kvótu pojistného. Při vzniku pojistné události pak zajistitel uhradí stanovenou kvótu každé škody.

Hlavní výhody kvótového zajištění pro cedující společnosti:

- funkční jednoduchost a malá administrativní náročnost,
- zajistitel nese podíl na riziku již od "první koruny" a podílí se na krytí i malých či nejmenších škod,
- lze získat vyšší provizi a lepší podmínky, často vyhledávána zajistiteli a jsou v ní zpravidla i lepší podmínky a provize pro pojistitele.

Hlavní nevýhody kvótového zajištění pro cedující společnosti:

- zajistitel dostává podíl z každého rizika, ale naproti tomu si zase nemůže rizika vybírat,
- zajistitel získá větší podíl na zisku od cedující společnosti, než by získal u jiné pojistné smlouvy.

Kvótová pojistná smlouva nemá významnější nevýhody pro pojistitele kromě toho, že musí platit cedující společnosti vyšší provizi, než u jiné pojistné smlouvy. Protože je to ale vyváжено vyšší výnosností a větším rozpětím smlouvy, není to skutečnou nevýhodou.

Kvótové zajištění je vhodné využívat především v případě, že:

- pojistné částky v rámci pojistných smluv zahrnutých do zajištění jsou relativně stejnorodé,
- pojišťovna zavádí nový pojistný produkt, kdy budoucí škodní průběh je těžko odhadnutelný,

- se zajišťuje velké množství pojistných smluv, které vyžaduje administrativně jednoduchý způsob zajištění,
- dochází k rychlému růstu pojistného kmene a je kapitálově náročné okamžitě vytvořit dostatečné rezervy.

Prvopojistitel je nucen sledovat stejnou proporcii ve všech uzavřených pojištěních bez ohledu na výši možných škod a na rizikovost obchodu. Této formy zajištění se využívá v případě, že pojištěné hodnoty oscilují okolo střední hodnoty nebo v případě vzniku pojišťovací společnosti nebo při zavádění nového produktu na trh.

Příklad kvótového zajištění:

Pojišťovna má se zajištěním uzavřenou zajišťovací smlouvu v poměru 40:60. To znamená, že 40 % přijatého pojistného a také ztrát ponese sama a 60 % pojistného i ztrát postoupí zajišťovně. Provize sjednána ve výši 30 %.

Pojišťovna uzavřela pojištění na pojistnou částku 400 000 000 Kč a získá pojistné ve výši 2 000 000 Kč.

- pojistná částka krytá pojistitelem 40 % z 400 mil. Kč, tj. 160 mil. Kč
- pojistná částka krytá zajišťovnou 60 % z 400 mil. Kč, tj. 240 mil. Kč
- pojistné pro pojistitele 40 % ze 2 mil. Kč, tj. 800 tis. Kč
- pojistné pro zajišťovnu 60 % ze 2 mil. Kč, tj. 1 200 tis. Kč
- provize pro pojistitele 30 % ze 1 200 tis. Kč, tj. 360 tis. Kč

V případě, že nastane pojistná událost ve výši 200 mil. Kč, na úhradu škody se bude podílet:

- pojistitel 40 % z 200 mil. Kč, tj. 80 mil. Kč
- zajišťovna 60 % z 200 mil. Kč, tj. 120 mil. Kč

2.1.2.1.2 Zajištění excedentní

U excedentního zajištění není podíl zajišťovatele na krytí rizik stejný u všech rizik zahrnutých do zajištění smlouvy; zde se podíl zajišťovatele určuje pro každé riziko zvlášť tak, aby velikost rizika krytého cedentem zůstala homogenní. V zajištění smlouvě je stanoven tzv. vlastní vrub, což představuje velikost rizika, kterou si cedent ponechává. Část rizika, která tento vlastní vrub přesahuje, se předává do zajištění. Ve smlouvě je uvedena maximální výše vlastního vrubu a maximální počet násobků tohoto vlastního vrubu, které je možno cedovat do zajištění. Každé riziko, které je menší než vlastní vrub, je kryto pojišťovnou. Pojišťovna může pro krytí svých obchodů vytvořit několik samostatných excedentních zajišťovacích smluv nad sebou, které vytváří tzv. stupňovitý excedent.

Přesah excedentní části u jednotlivých pojistek nad vlastním vrubem je různě veliký, proto procentuální podíl mezi pojištěním a zajištěním je u jednotlivých rizik různý. Ve stejném poměru se oba partneři dělí i o přijaté pojistné a o případné škody. Tím se excedentní zajištění liší od kvótového zajištění, kde je podíl obou partnerů na jednotlivých rizicích neměnný.

Výhody excedentního zajištění pro cedující společnosti jsou tyto:

- pojišťovna předává do zajištění pouze tu část rizika, která překračuje vlastní vrub společnosti. Pokud je objem rizika menší než je dohodnutý vlastní vrub společnosti, nepředává podle smlouvy do zajištění žádnou část tohoto rizika. Celé pojistné si ponechává a riziko kryje vlastním vrubem,
- cedující společnost bere na svůj vrub fixní část rizika (u kvótového zajištění vždy podíl), čímž se stává její portfolio více stejnorodé (dochází k tzv. homogenizaci rizik),
- krytím větší části dobrých rizik a menšího objemu špatných si může cedující společnost pro sebe ponechat větší díl výnosnějších obchodů.

Nevýhodou pro cedující společnost může být složitější kalkulace vhodné výše vlastního vrubu pro každé riziko podle druhu, kvality atd.

Co je výhodou pro pojistitele, je naopak nevýhodou pro zajistitele. Cedující společnost si ponechává větší podíl z dobrých rizik na svůj vlastní vrub, zajistitel dostává větší podíl méně dobrých rizik. Navíc musí krýt vyšší podíl velkých rizik, protože cedující společnost ponese plně nebo většinu menších rizik na svůj vlastní vrub. Pro tyto nevýhody bývají sazby provize, placené zajistitelem cedující společnosti, nižší než u kvótových zajišťovacích smluv.

2.1.2.2 Zajištění neproporcionální

Neproporcionální zajištění je takové, kdy zajistitel nepřebírá podíl na riziku, ale zavazuje se, že poskytne pojistné plnění v případě okolností sjednaných ve smlouvě. Účast zajistitele začíná až od určité předem sjednané úrovně skutečně vzniklých škod. Někdy je toto zajištění také označováno jako škodové.

Podíl zajistitele na pojistném plnění je závislý na výši škody, zajištění se zde určuje nezávisle na pojistném. Pojistitel nese škody do určité výše. Škody, které tuto výši přesáhnou hradí zajistitel (pravděpodobnost, že škoda přesáhne stanovenou výši bývá celkem malá).

Význam neproporcionálního zajištění v posledním období roste zejména z toho důvodu, že se pojišťovny daří lépe sestavovat a homogenizovat svá portfolia pojištěných subjektů, jak z hlediska druhů pojištěných rizik, tak i z hlediska druhů možných škod.

Výhody neproporcionálního zajištění jsou následující:

- zajištění získává pojišťovna při menších pracovních nárocích na sjednání smluv, administrativu i účtování a tím za nižší režijní náklady,

- cedující společnost se nedělí proporcionálně o přijaté pojistné se zajistitelem.

Nevýhody neproporcionálního zajištění spočívají v problému správného odhadu možných škod a na jeho základě stanovit vlastní vrub cedující společnosti tak, aby tento způsob zajištění byl pro ni skutečně levnější.

2.1.2.2.1 Zajištění škodního nadměru

Toto zajištění chrání pojistitele před dopadem jednotlivých velkých až katastrofálních škod nebo souhrnem několika náhrad z jedné pojistné události. Zajistitel se podílí na úhradě škody jen tehdy, jestliže škoda přesáhne stanovený limit, a to až do stanovené výše. Cedující společnost rozhodne předem o částce, kterou může nést v případě ztráty z každé jedné pojistné události.

Čili pojistitel si určí hranici výše škodní náhrady, kterou ponese sám. Pro škodní náhrady, která přesahují, sjedná zajištění škodního nadměru.

Nejčastěji se užívají dva druhy zajistných smluv typu škodního nadměru:

- Krytí jednotlivých škod, u nichž akceptují cedující společnost i zajistitel, že budou kryty jednotlivé škody podle dohodnutého způsobu. Mohou být uzavírány tak, že kryjí škody podle pojištěných rizik nebo podle pojistných událostí, přičemž první způsob bývá běžnější.
- Katastrofické krytí chrání cedující společnost proti kumulování rizika v případech rozsáhlých škod a katastrof, které ničí celé oblasti. Při jednotlivých škodách by pojišťovna byla schopna nést tato rizika, avšak kumulace "přiměřených" škod v jedné oblasti může dosáhnout značného rozsahu, které by již sama nemohla pokrýt.

Příklad zajištění škodního nadměрку:

Pojistitel a zajistitel se dohodnou, že zajistitel ponese škodu až do výše 30 mil. Kč při překročení priority, která byla dohodnuta ve výši 20 mil. Kč. Pokud by škoda byla vyšší ještě než 50 mil. Kč, ponese pojistitel i škody nad tento limit spolu s prioritou 20 mil. Kč. Nebo tuto část škody (tj. nad 50 mil. Kč) bude předána ke krytí dalšímu zajistiteli.

Škoda

0 - 20 mil. Kč	= nezajištěno - kryje pojistitel
20 - 50 mil. Kč	= kryje zajistitel
50 mil. Kč a více	= kryje sám pojistitel nebo další zajistitel

2.1.2.2.2 Zajištění časového nadměрку

Toto je zajištění nepříznivého škodního průběhu během určitého období. Zajistitel se zavazuje nést určitý díl na ztrátách, které vzniknou cedentovi při špatném škodním průběhu. Obvykle je ve smlouvě ohraničena horní hranice krytí ze strany zajistitele. Tato forma zajištění je typická pro ta odvětví pojištění, kde dochází k velkým výkyvům ve škodním průběhu, jako například krupobitní pojištění, pojištění vichřice.

Příklad zajištění časového nadměрку:

Pojistitel se zajistitelem se ve smlouvě dohodnou, že zajistitel se bude v daném období podílet na krytí 50 % na objemu škod přesahujících 100 % přijatého pojistného maximálně do výše 120 % objemu škod přesahujících 100 % přijatého pojistného.

Řešení:

Zajistitel ponese polovinu uhrazených škod v intervalu škodního průběhu od 100 % do 120 % (přičemž škodním průběhem se rozumí poměr mezi vyplaceným pojistným plněním a přijatým pojistným).

2.1.2.2.3 Další typy smluv neproporcionálního zajištění

Zajištění ECOMOR, při kterém je hrazena zajistitelem ta část škod, která přesahuje n-tou největší škodu.

Zajištění LCR, tzv. zajištění největších škod, kdy zajistitel hradí v plné výši největší škodu nebo n největších škod daného roku.

2.1.3 Fakultativně-obligatorní zajištění

Zajistitel je povinen přijmout dané riziko do zajištění, pojistitel má možnost volby, zda předá nebo nepředá riziko do zajištění. Pokud se uplatňuje tato podoba, obvykle za vyšší cenu.

2.1.4 Obligatorně-fakultativní zajištění

Pojistitel je povinen předat každé riziko do zajištění, zajistitel není povinen toto riziko akceptovat. Využívá se spíše jako doplněk obligatorního zajištění.

2.2 Rozhodnutí o výběru formy zajištění

Při rozhodování pojistitele o tom, která z výše uvedených forem zajištění se uplatní, hraje nejvýznamnější roli charakter rizika, tedy využití jednotlivých zajistných forem se liší především v závislosti na pojistném odvětví (v rámci odpovědnostních pojistek je nejvíce využíváno kvótové zajištění a je doplněno zajištěním škodního nadměrku, v rámci požárního pojištění excedentní zajištění a zajištění kvótové, v rámci pojištění vichřice převažuje zajištění kvótové a stále více je uplatňováno zajištění časového nadměrku).

2.3 Zajistné

Pro prvopojistitele je velmi důležité znát, jaké jsou náklady zajištění, protože tyto náklady musí přenést na pojištěného. Pojištěný není účastníkem zajistné smlouvy, ale prvopojistitel toto zajistné začlení do pojistného, které pojištěnému účtuje. Metoda výpočtu zajistného je odlišná pro proporcionální a neproporcionální zajištění.

Výpočet zajistného u proporcionálního krytí je relativně přímočarý. Zajistná ochrana je pevně stanovený poměr škody a pojistné je v tomto poměru rozdělováno.

Nicméně pouhé rozdělení pojistného by nebylo pro prvopojistitele spravedlivé. Prvopojistitel má náklady na prohlídky, náklady na reklamu a musí platit provize makléřům. Zajistitel žádné takové výdaje nemá. Jako kompenzaci platí zajistitel prvopojistiteli zajistnou provizi, která je vyjádřena jako procentuální část originálního pojistného. V případě, že je obchod ziskový, je možno též vyplatit podíl na zisku zajistitele. Je-li zapojen do obchodu zajišťovací makléř, musí zajistitel tomuto makléři také zaplatit provizi za zprostředkování.

V případě neproporcionálního zajištění jsou případné náklady zajistiteli známy až po zaplacení škody, což může být až několik let po vzniku pojistné události. Zajistitel však přesto musí vypočítat zajistné pro prvopojistitele. Toto zajistné musí být v dostatečné výši, aby krylo očekávanou výši škod, administrativní náklady včetně provizí makléřům a přinášelo zajistiteli zisk.

Zajistné u neproporcionálního zajištění se většinou stanovuje jako procentní sazba z pojistného a neodečítá se zde zpravidla zajistná provize. Cena neproporcionálního zajištění se pak skládá z těchto částí:

- čisté zajistné – nutné k pokrytí očekávaných škod,
- riziková přírážka – zohledňující kolísavost výsledků neproporcionálního zajištění a závislá na odvětví, vyrovnanosti portfolia a dalších faktorech,

- externí náklady – těmi jsou například brokerské poplatky a daně,
- náklady případné retrocese,
- administrativní náklady,
- požadovaný zisk zajišťitele.

Zajistné se většinou platí ve splátkách (nejčastěji jde o dvě pololetní splátky k 1.1 a 1.7) a ke konečnému vyrovnání dochází až po skončení roku, kdy je známa celková výše pojistného za běžný rok.

2.3.1 Metody výpočtu

Rozeznáváme tři základní metody pro stanovení ceny zajištění – metody Burning Cost, Exposure a Scenario. Výběr metody je závislý na mnoha faktorech, jako jsou pojistné odvětví, předchozí vývoj apod. Zpravidla se také při výpočtu nepoužívá jen jeden postup, ale dochází k prolínání a kombinacím jednotlivých metod.

A) Metoda Burning Cost

Při tomto postupu se vychází z předchozího škodního průběhu. Je však nutné přepočítat minulé škody na současnou hodnotu, vzhledem k vývoji nákladů nebo například z důvodu vzrůstajících výší odškodného v případě odpovědnostního pojištění. Při přepočítávání na současnou hodnotu také nelze opomenout časový rozdíl přijímání pojistného, pojistnou událost a výplatu pojistného plnění. To vše je rovněž třeba přepočítat na současnou hodnotu.

Tato metoda je tak zřejmě nejlépe využitelná v oblasti zajištění škodního nadměru s nízkou prioritou či vlastním vrubem a rychlým vypořádáním škod, kde jsou k dispozici dostatečně obsáhlé statistiky.

B) Metoda Exposure

Zde se zajistné za škodní nadměrek kalkuluje na základě portfolia. Pojišťovna tedy musí zajišťovně poskytnout portfolio s co možná nejvyrovnanějším kmenem. Většinou se také stanovuje vyšší priorita (vlastní vrub).

Tento postup se využívá tam, kde dosavadní statistiky jsou nedostačující ke spolehlivé kalkulaci jinou metodou. Použitelná je například u zajištění požárního pojištění.

C) Metoda Scenario

Tento postup se často používá při zajišťování přírodních katastrof. Základem pro výpočet jsou tzv. škodní scénáře, které udávají četnost výskytu těchto škodních událostí. Jejich využití je nejčastější u povodní či hurikánů, které mají tendence opakovat se v různé intenzitě vždy po určitém období.

2.4. Uzavírání zajistné smlouvy

2.4.1 Příprava, uzavření a obsah zajistné smlouvy

Velké světové zajišťovny mají většinou zastoupení kromě domácího také na důležitých zahraničních trzích. Získají tak dokonalý přehled o tržních podmínkách v dané zemi a kromě toho usnadní takové zastoupení vztahy s pojišťovnami. Zajišťovna pak uzavírá zajistnou smlouvu ze sídla společnosti nebo z těchto poboček.

Stále více se ale využívá zajistných makléřů či brokerů. Ti zasílají zajišťovně návrh smlouvy bez stanovení ceny. Zajišťovna potom určí cenu, má-li zájem zajistnou smlouvu uzavřít. Broker tímto způsobem získá nabídky několika zajišťoven a doporučí pojišťovně určité zajistné krytí. Pojišťovna pak pověří brokera sjednáním zajištění za smluvených podmínek.

Zajistná smlouva musí obsahovat vymezení zajistitelů (s určením vedoucího zajistitele) a pojistitelů, musí být určen typ smlouvy, období, teritoriální rozsah krytí, kapacita, limity, výše zajistného a způsob jeho placení, zajistné provize, způsob krytí škod a jejich jasnou definici. Zajistné smlouvy vstupují v platnost většinou k 1. lednu (Evropa, Amerika) nebo k 1. dubnu (Asie). Případné změny zajistných smluv se realizují formou dodatku k této smlouvě. Zajistná smlouva také většinou obsahuje klauzuli o arbitrážním řízení v případě nejasností.

2.4.2 On-line zajištění

Zde bych také rád zmínil poměrně novou možnost sjednávání zajištění on-line, tedy prostřednictvím internetu. Tuto možnost poskytuje společnost Incheon, která byla založena na konci roku 2000. Jejími akcionáři jsou dvě největší světové zajišťovny Munich Re a Swiss Re, softwarová společnost Internet Capital Group (všichni s podílem 25 %) a společnost Accenture (dříve Andersen Consulting) s podílem 5 %. Zbývající podíl je rezervován pro ty, kteří se k projektu přidají později. Incheon má finanční krytí cca 40 mil. USD. Rok od svého vzniku nabízel Incheon kapacitu 13 zajišťoven a jeho členy bylo 20 prvopojistitelů a 15 makléřů, zejména středních a menších, kteří nemají vybudovanou potřebnou infrastrukturu.

Prostřednictvím společnosti Incheon je možné umístit nabídku s jednou nebo více úrovněmi rizika ve standardním formátu se specifikací požadované kapacity a ceny a zvolit lhůtu pro odpověď.

V rámci on-line systému neexistuje tradiční funkce vedoucího zajistitele. Jednotliví zajistitelé stanovují minimum a maximum, které jsou schopni upsat a cenu. Kupující si potom sám z nabízených možností sestaví kombinaci, která mu nejvíce vyhovuje.

Za přednosti systému se považují:

- rozšíření distribuce – dostupnost kapacity bez geografických bariér,
- snížení nákladů – až o 25 %,
- zlepšení řízení procesu přenosu rizik.

Transakční poplatky činí u fakultativního zajištění škodního nadměru 2 %, u fakultativního proporcionálního zajištění 1 % a u zajištění katastrofického škodního nadměru (Eurocat) 3 %, přičemž u větších objemů pojistného jsou možné slevy.

3. Další tradiční možnosti sdílení rizika

3.1 Pooly

Pooly jsou dohody mezi organizacemi nebo pojistiteli, mající charakter zajištění. Mají sloužit k soustředění dostatečně velké kapacity k pokrytí mimořádně velkých rizik.

Právní úprava poolů v ČR je provedena vyhláškou Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže č. 202/2001 Sb., o povolení obecné výjimky ze zákazu dohod narušujících soutěž podle § 3 odst. 1 zákona č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže, pro určité druhy dohod v oblasti pojišťovnictví. Jedná se o implementaci příslušného nařízení Rady ES. Poolem se tak rozumí skupiny tvořené soutěžiteli poskytujícími pojištění a zajištění, zakládané za účelem společného krytí určitého druhu pojistného rizika formou společného pojištění a společného zajištění.

V této skupině dají všichni členové část pojistného do společného fondu a podílejí se na celkových vzniklých škodách buďto stejným dílem, určeným dle vkladu pojistného, nebo jiným dohodnutým způsobem.

Pooly jsou většinou organizovány na národní úrovni k pokrytí velmi specifických druhů rizik. Spravováním poolu je pověřen jeden z členů, popřípadě to může být společně vytvořený orgán, tzv. poolová kancelář, která se stará o veškerou administrativu. Na pojistném trhu se vyskytují dva základní druhy poolů – soupojišťovací a zajišťovací. Soupojišťovací pool vydává pojistnou smlouvu, v níž jsou vyjmenovány všechny sdružené společnosti s příslušnými podíly na rizicích vkládaných do poolu. Účastníci poolu se zavazují přebírat rizika v určitém pevně stanoveném poměru. Zajišťovací pool spočívá v tom, že společnosti vydávají své vlastní pojistné smlouvy. Samy si ponechají podíl na riziku (vlastní vrub) a předávají poolu do zajištění excedent nebo kvótu.

3.1.1 Nejznámější druhy poolů

A) Jaderné pooly

Existují celkem ve 20 evropských zemích. Týkají se jak pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozovatelem, tak pojištění majetku. Důvodem vzniku těchto poolů je zejména skutečnost, že jde o nevyvážená rizika s nízkou četností škod a vysokým škodním potenciálem, jež jsou těžko kalkulatelná, a proto také jednotlivými pojistiteli stěží pojistitelná.

B) Letecké pooly

Existují také v celé řadě zemí. Může se přitom jednat o více typů pojištění. Například v Německu působí „Deutsche Luftpool“, který byl založen v roce 1950 nejdříve pro úrazové pojištění a pojištění odpovědnosti a od roku 1951 zahrnuje také letecké kasko. Členům nabízí zajištění. Důvod činnosti leteckých poolů demonstrují výmluvně například enormní škody způsobené teroristickými útoky 11. 9. 2001 v USA.

C) Pooly k pojištění rizik terorismu

Takový pool působí ve Francii a Velké Británii. V dubnu 2002 byl oznámen vznik Special Risk and Reinsurance Pool, do něhož je zapojeno několik předních evropských pojistitelů.

D) Pooly k pojištění škod způsobených přírodními katastrofami

Typickým příkladem je norský NATURSKADEPOOL. Jeho členy jsou všechny norské pojišťovny. Krytí je poskytováno pro domácnosti, zemědělská a podnikatelská rizika.

E) Pooly k pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu způsobenou úrazem nebo nemocí z povolání

Tento pool byl vytvořen například v Belgii či v Dánsku a významnou úlohu má rovněž v USA.

Dále stojí za zmínku například zajišťovací pool pro farmaceutická rizika v Německu. Zde šlo o reakci na německý zákon, který stanovuje vysokou odpovědnost farmaceutických firem za škodu způsobenou léčivý. V Nizozemsku dále existuje pool pro pojištění profesní odpovědnosti notářů nebo manažerů. Cílem řady poolů je zajistit pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou znečištěním životního prostředí.

V České Republice fungují dva pooly. Jedná se o Český jaderný pool a Pool pro pojištění záruky pro případ úpadku cestovní kanceláře.

V zásadě lze říci, že pro existenci pojišťovacích poolů hovoří následující skutečnosti:

- vznik nových rizik,
- nedostatečná statistika nezbytná pro kalkulaci pojistného,
- nedostatečná finanční kapacita jednoho pojistitele,
- charakter rizika – tzv. velká rizika vymezená v právních předpisech,
- požadavky legislativy (např. vysoké limity odškodnění),
- veřejný zájem apod.

3.1.2 Český jaderný pool

Český jaderný pool (ČJP) vznikl v roce 1995 a sdružuje 14 tuzemských pojišťoven ze účelem spolupráce při krytí jaderných rizik. ČJP spolupracuje s mnoha dalšími národními pooly jiných zemí. Vedoucím pojistitelem ČJP je Česká pojišťovna. Členství v poolu je pro pojišťovny prestižní záležitostí a možností k rozšíření mezinárodní spolupráce.

ČJP v rámci své působnosti provozuje aktivní i pasivní zajištění na mezinárodní úrovni. Technikou sdílení rizik je soupojištění a používá se zde většinou klasické fakultativní zajištění. Zajišťovacími institucemi jaderných rizik jsou tak samotné národní

jaderné pooly. Spolupráce je většinou oboustranná a mezi dvěma národními pooly existuje reciproční zajištění.

3.2 Soupojištění

Soupojištěním rozumíme pojištění jednoho rizika více pojistiteli. Riziko je tak rozdělováno mezi pojistitele v předem dohodnutém poměru a každý ručí za část rizik kterou převzal. I když na první pohled není patrný rozdíl mezi soupojištěním a pojišťovacím poolem, tak je zde několik podstatných rozdílů. Soupojištění je operace ad hoc a týká se jednotlivého případu (jedné pojistné smlouvy – např. pojištění majetku velkého průmyslového podniku). Pool působí jinak – nabízí trvale určité pojištění. U soupojištění rozhoduje o dělení rizika sám pojistník, který má sám zájem na diverzifikaci svého rizika.

Soupojištění je dále zvláštní tím, že předpokládá dohodu mezi navzájem si konkurujícími subjekty. To znamená, že pojistitel, který iniciuje soupojištění je nucen předat důležité informace o svých klientech ostatním pojišťovnám, svým konkurentům, což znamená možnost vyzrazení obchodního tajemství. Větší počet zúčastněných pojišťoven znamená také vyšší administrativní náročnost a proto je v podstatě použitelné pouze pro velká majetková nebo speciální rizika a v podstatně menší míře pro pojištění odpovědnosti.

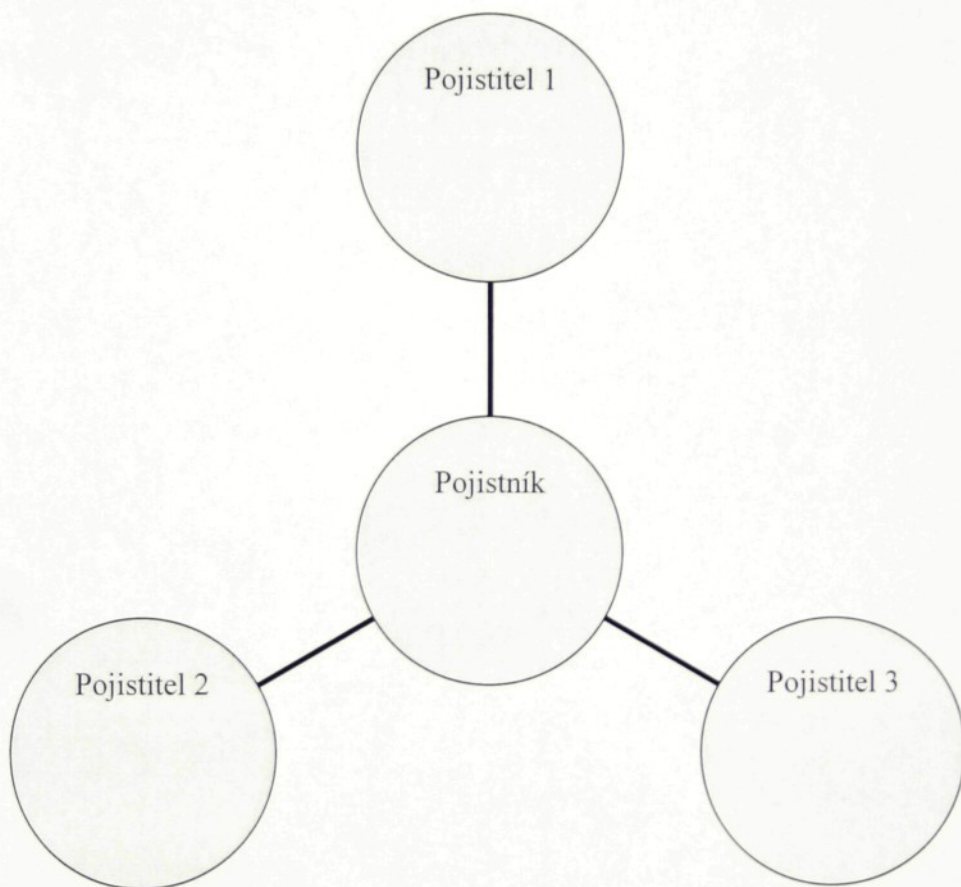
Soupojištění původně vznikalo jako dohoda o společném krytí rizik mezi několika obchodníky a jeho využití bylo typické zejména pro námořní pojištění. V současnosti je soupojištění obvykle uzavíráno formou jedné pojistné smlouvy. Řídící pojišťovna neboli vedoucí pojistitel vede jednání s klientem. Pojistné podmínky vedoucího pojistitele potom upravují vztahy mezi jednotlivými stranami. Drobné škody jsou likvidovány vedoucím pojistitelem, na krytí větších škod se podílí všichni pojistitelé.

Soupojištění lze dělit podle právní a organizační struktury na přímé a nepřímé.

1) Přímé soupojištění

Při přímém soupojištění existuje smluvní vztah mezi pojistníkem a jednotlivými pojistiteli. Každý z pojistitelů se podílí na riziku předem dohodnutým podílem a odpovídá za tu část rizika, kterou převzal a neručí za závazky ostatních soupojistitelů.

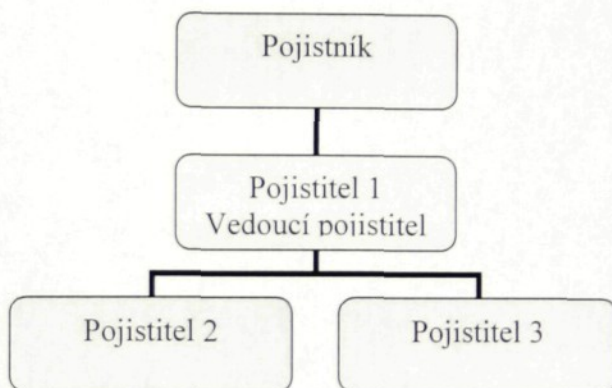
Schéma přímého soupojištění:

2) Nepřímé soupojištění

Zde vystupuje ve vztahu k pojistníkovi pouze jeden pojistitel a tím je řídící pojišťovna. Ta je odpovědná pojistníkovi v plném rozsahu rizika. Na základě smlouvy potom tento vedoucí pojistitel přenáší tu část rizika, která je nad jeho rámec možností, na další soupojistitele. Ti jsou potom vedoucímu pojistiteli odpovědní v rozsahu převzaté části rizika.

Schéma nepřímého soupojištění:

3.3 Fronting

Fronting znamená využívání administrativního aparátu jedné, obvykle lokální pojišťovny, jinou pojišťovnou nebo zajišťovnou, která nemá v daném regionu potřebný provozní aparát. Fronting vlastně znamená podíl na správě pojištění, ne na krytí rizika. Frontingová společnost pouze sestaví pojistnou smlouvu na základě pokynů první pojišťovny. Riziko nese společnost, která vlastně stojí v pozadí (fronting znamená 100 procentní zajištění). O fronting je o to větší zájem, o co přísnější jsou v dané zemi zákonné předpisy omezující přímý přesun prostředků z pojišťovacích a zajišťovacích operací do zahraničí.

4. Alternativní nástroje řešení rizik pojišťovacích institucí

4.1 Seznámení s ART

Metody tradičního zajištění nemusí v mnoha případech stačit potřebám pojistitelů. Mezi hlavní nedostatky tradičního zajištění patří jeho nedostatečná kapacita, neexistence potřebných tradičních zajistných produktů nebo velká volatilita zajistných sazeb, které za poslední roky vzrostly až pětinasobně v důsledku razantního zhoršení škodního průběhu a v neposlední řadě také morálního hazardu. Morální hazard znamená možnost, že prvopojistitel neučiní všechny potřebné kroky ke snižování škodního průběhu rizik, která ceduje na pojistitele. Produkty alternativního transferu rizika se snaží toto riziko podstatně zredukovat. Dalším stimulem pro vyhledávání alternativních metod zajištění je snaha o stabilizaci výsledků pojišťoven.

Pojem ART (alternative risk transfer – alternativní přenos rizika) má svůj původ v USA v 60. letech. Původně zahrnoval způsoby pojištění rizik velkých korporací prostřednictvím kaptivních pojišťoven. Jejich využití velmi vzrostlo hlavně v souvislosti se zhoršením situace na trhu neživotního pojištění. Nyní tento výraz zahrnuje velké množství dalších produktů. Jejich porovnání uvádím v příloze č. 3.

Celkový objem pojistného upsaného prostřednictvím různých kanálů ART činil v roce 2001 88 mld USD. Očekává se že toto číslo poroste zhruba o 15 % každý rok až do roku 2005. Poptávka po ART produktech bude tlačena zvyšujícími se cenami na tradičním zajistném trhu a možností nových alternativních kapacit. Pro srovnání uvedu, že celosvětové tradiční zajištění ve stejném roce dosáhlo obratu 370 mld USD. I zde se nadále očekává podstatný nárůst v příštích letech, patrně právě díky zvyšování cen tradičního zajištění. Je zřejmé, že tradiční zajištění nebude z trhu vytlačeno, spíše bude docházet k jeho prolínání s alternativními metodami zejména vzhledem k požadavkům regulačních orgánů aby byl ve smlouvách zakotven transfer rizika. Tímto bude docházet k tzv. smíšenému krytí (blended covers, viz kap. 5.3.3).

U většiny metod ART můžeme vysledovat následující společné znaky:

- délka trvání kontraktu je delší než jeden rok,
- produkty ART jsou šity na míru klientovi a řeší jeho specifické potřeby,
- produkty mohou být vytvářeny najednou pro celou skupinu rizik,
- umožňují transfer rizika, který by tradičními pojistnými metodami nebyl možný.

Existuje několik pohledů na ART trh. Stejně tak na pojem alternativní lze nahlížet z více stran. Alternativní mohou být:

- kanály
 - kaptivní pojišťovny
 - kapitálový trh
 - pooly
- produkty
 - finitní zajištění
 - multi-year/multi-line produkty
 - multi-trigger programy
 - kontingentní kapitál
 - sekuritizace úvěrových pojistných rizik
 - pojistné dluhopisy
 - strukturované financování
 - deriváty založené na počasí
- investoři
 - banky
 - ostatní investoři

4.2 Kaptivní pojišťovny

Kaptivní pojišťovny jsou společnosti patřící firmě nebo skupině firem, které nejsou jinak v pojišťovnictví činné. Jejich hlavním posláním je pojišťovat rizika mateřské společnosti. Jsou využívány jak k pojištění rizik s vysokou frekvencí výskytu, tak i k pojištění nestandardních, běžně nepojistitelných rizik.

Původně byly kaptivní pojišťovny zakládány pouze pro potřeby mateřských holdingových společností. Postupně však rozšiřovaly rozsah svých služeb a zajišťovaných rizik a staly se tak respektovaným účastníkem zajišťovacího trhu. Největšího boomu dosáhly kaptivní pojišťovny na konci 60. let díky výhodnému zdaňování.

V USA existují rovněž tzv. „association captives“, které pojišťují rizika účastníků průmyslového odvětví nebo obchodní asociace. Odpovědnostní rizika, jakými jsou například nesprávné léčení ve zdravotnictví jsou často pojišťována právě těmito kaptivními pojišťovnami.

V roce 2001 kaptivní pojišťovny na celém světě upsaly hrubé pojistné ve výši téměř 25 mld USD, cedovaly 8 mld na globální zajišťovací trh a investovaly 138 mld USD do aktiv. Od roku 1998 kaptivní trh vykazuje průměrně 10 % nárůst každý rok.

V současné době funguje po celém světě 4560 kaptivních pojišťoven a toto číslo nadále rychle roste. Hlavní lokalizací pro kaptivní pojišťovny jsou Bermudy, ať už počtem pojišťoven (1336) nebo objemem pojistného (12 mld USD). Následují státy jako Lucembursko, Irsko nebo Kajmanské ostrovy, kde bylo jen za první polovinu roku 2002 vydáno 37 nových licencí. Kaptivní pojišťovny jsou z 59 % vlastněny americkými korporacemi, evropské korporace vlastní 25 %. Fakt, že evropské země vykazují menší kaptivní penetraci než USA znamená, že je zde velký potenciál pro další růst. Na druhou stranu, deregulace na pojistném trhu snižují motivaci pro využívání kaptivních pojišťoven.

4.3 Finitní zajištění

Finitní zajištění představuje posun od tradičního přenosu rizika směrem k financování rizika. Finitní krytí je zajištěno několikaletými kontrakty ošetřujícími volatilitu výsledků pojišťoven. Nikde se mi nepodařilo najít krátkou a výstižnou obecnou definici finitního zajištění. Jeho produkty se však vyznačují následujícími charakteristikami:

- jsou zde kombinovány přenos a financování rizika a ve smlouvě je zohledněna časová hodnota peněz,
- limitované (pozn. odtud název finitní – finite = limitovaný) převzetí rizika zajistitelem – krytí spočívá především ve financování nerovnoměrného časového rozložení škod,
- dlouhodobost zajistných kontraktů – na rozdíl od tradičního zajištění, kde jsou smlouvy uzavírány pouze na jeden rok, se zde jedná o smlouvy na delší období, často až na více než 8 let,
- explicitní zahrnutí budoucích peněžních příjmů,
- sdílení výsledků – zajistitel svůj zisk částečně přenáší zpět na pojistitele a naopak je možné krytí ztráty zajistitele cedentem.

4.3.1 Vznik a příčiny vývoje finitního zajištění

Finitní zajištění (v době svého vzniku spíše ještě finanční zajištění) vzniklo v 60. letech, kdy byla velmi vysoká cena tradičního zajištění pro velká rizika spojenými s těžbou ropy. Bylo proto nutné hledat alternativní způsoby řešení této situace. O dvě desítky let později se začalo tohoto typu zajištění používat i pro jiná neživotní rizika, protože v důsledku razantního zhoršení škodního průběhu došlo k několikanásobnému růstu pojistných sazeb.

Dalším faktorem pro rozvoj finitního pojištění byla změna struktury pojištěných rizik. Například v USA tvoří v dnešní době více než polovinu neživotního pojištění odpovědnostní pojištění. A vzhledem k dlouhodobému charakteru rizik z tohoto pojištění je právě zde vhodné použít finitního zajištění k dosažení potřebné stability cen zajištěného krytí.

Neméně důležitým důvodem pro využití finitního zajištění je možnost jeho uplatnění v případě fúzí a akvizic pojišťoven. Dlouhodobá rizika (u odpovědnostního pojištění dochází k prodlevám až v řádu desítek let) značně komplikovala ocenění společností. Víceleté zajištění kontraktů dávají možnost lepšího ohodnocení nákladů a rizik a proces fúzí a akvizic je tak značně zjednodušen.

Hlavní přínosy finitního zajištění pro prvopojistitele:

- vyhlazování fluktuací ve výsledcích a ochrana před cyklickými trendy na zajištěných trzích rozložením rizika na několik let,
- optimalizace rozvahy – zejména zlepšení klíčových ukazatelů v roce sjednání kontraktu,
- rozšíření pojistné kapacity – podobně jako u tradičního zajištění,
- zvýšení vlastního vrubu, krytého finitním zajištěním,
- umožnění akvizic a fúzí.

Dalším důležitým přínosem finitního zajištění je eliminace dalších rizik. Kromě pojistnětechnického rizika a rizika načasování kryje také riziko úvěrové či měnové.

4.3.2 Členění finitního zajištění

Smlouvy finitního zajištění mohou být koncipovány jako prospektivní nebo retrospektivní. V případě prospektivní smlouvy platí prvopojistitel buď roční nebo jednorázové zajištění na společný účet. Hlavním účelem těchto smluv je vyrovnávání

kolísání škodního průběhu a ochrana před důsledky katastrofických škod. Vztahují se k pojistným smlouvám uzavřeným v současnosti nebo v budoucích letech. Na druhé straně retrospektivní smlouvy se vztahují k pojistným smlouvám uzavřeným v letech minulých. Velmi často se jich využívá v souvislosti se snahou opustit určité pojistné odvětví nebo region.

Základními typy smluv finitního zajištění jsou:

- Time and distance deal
- Loss portfolio transfer
- Averse development cover
- Spread loss cover
- Finite quota share

4.3.2.1 Time and distance deal

Tato smlouva byla počátečním standardním typem finitního zajištění. Byla vyústěním snahy o zohlednění časové hodnoty peněz při diskontování škodních rezerv a přiblížení účetních principů ekonomické realitě. Zajistitel zde platí předem domluvené „škodní“ splátky, ale vůbec se zde neuvažuje o možnosti, že škody přesáhnou očekávanou výši. Pojišťovna platí jednorázové zajistné, které představuje čistou současnou hodnotu očekávaných budoucích škodních plateb. Tyto smlouvy ze všeho nejvíce připomínají termínovaný vklad u banky. Vzhledem k tomu, že se zde neřeší transfer pojistnětechnického rizika ani rizika načasování, nejsou tyto smlouvy nadále uznávány jako zajistné kontrakty.

4.3.2.2 Loss portfolio transfer (LPT)

Prvopojistitel zde převádí škodní rezervu na zajistitele, což znamená, že jde o retrospektivní zajistnou smlouvu. Zajistné, které pojišťovna platí je tak představováno

čistou současnou hodnotou škodní rezervy s přičtením administrativních výdajů. Na zajistitele přechází riziko načasování spolu s rizikem nákladovým (riziko, že likvidace pojistné události bude spojena s neočekávaně vysokými náklady) a riziko investiční. Nedochozí naopak k transferu pojistnětechnického rizika, protože celková nominální hodnota krytí zajistitele je zde limitována rozsahem cedované rezervy.

4.3.2.3 Adverse development cover (ADC)

Tato smlouva nabízí širší spektrum krytí než LPT, protože se obvykle vztahuje na škody, které se již přihodily, ale nebyly dosud nahlášeny (IBNR losses). Prvopojistitel tak převádí na zajistitele riziko dosud neohlášených nároků. Předmětem této retrospektivní smlouvy je pojistnětechnické riziko a riziko načasování. Na zajistitele v tomto případě nepřechází škodní rezerva jako u LPT, ale ten přijímá odpovědnost za její případnou neadekvátnost. Pojišťovna platí zajistné za to, že zajistitel přijme odpovědnost za škody přesahující její vlastní vrub, který je zde představován výší dosud vytvořených rezerv.

Tento kontrakt je v podstatě víceletou modifikací neproporcionální smlouvy (časového nebo škodního nadměrku). Hlavní výhodou ADC je to, že umožňuje akvizice a fúze díky převedení rizik načasování a pojistnětechnického na zajistitele a snížení volatility tak zlepšuje ohodnocení od ratingových agentur.

4.3.2.4 Spread loss cover (SLC)

Jedná se o prospektivní zajistnou smlouvu, prostřednictvím které se prvopojistitel snaží eliminovat fluktuace ve výsledcích. Ty jsou důsledkem toho, že rozložení škod mezi jednotlivé roky je velmi nejisté i přesto, že celkové škody dokáží pojišťovny velmi dobře odhadnout na základě statistických modelů. Základní charakteristikou SLC je tedy převod rizika načasování. Pojistnětechnické riziko také částečně přechází na zajistitele, protože pojistitel není většinou povinován k úplnému vyrovnání společného účtu.

Prvopojistitel platí roční pojistné na společný účet, tzv. „experience account“, ze kterého jsou odečítána případná pojistná plnění. Účet přináší úrokový výnos. Pokud je saldo účtu záporné, dochází ke zvýšení zajistného do doby, než opět dosáhne kladného zůstatku. Na konci platnosti smlouvy dochází k vypořádání zůstatku na účtu. Na případném zisku nebo ztrátě se podle smlouvy a podle regulačních předpisů dané země podílí pojistitel i zajistitel. Zajistitel také limituje výši ročních plateb a celkový úhrn plateb za celou dobu trvání smlouvy.

4.3.2.5 Finite quota share (FQS)

Tato prospektivní smlouva patří k nejstarším typům finitního zajištění a jejím motivem je rovněž snížení volatility výsledků pojišťovny v čase. V případě, že dojde ke zhoršení škodního průběhu, zajistitel zvýší pojistiteli zajistnou provizi, aby došlo k eliminaci výkyvů ve škodním průběhu. Na druhou stranu, dojde-li ke zlepšení škodního průběhu, provize se jako kompenzace sníží. Zde je možno vyzorovat nejpodstatnější rozdíl mezi FQS a tradičním kvótovým zajištěním, kde se zajistná provize pohybuje přesně naopak. Průběžný výsledek smlouvy je rovněž sledován na společném účtu a k finálnímu vypořádání dojde až na konci platnosti smlouvy, kdy pojistitel obdrží předem stanovený podíl na zisku, popř. zaplatí podíl na ztrátě. S růstem finálního vypořádacího poměru tak vzrůstá i míra přenosu pojistnětechnického rizika.

4.3.3 Situace na trhu finitního zajištění

Podíl finitního zajištění na celosvětovém zajistném trhu je odhadován na téměř 27 mld USD. Díky malému počtu smluv toto číslo každoročně fluktuuje. Finitní zajistný trh významně vzrostl na konci 90. let a vyrovnal se v letech 2000 a 2001. Kvůli klesajícímu počtu fúzí a akvizicí ve světě bylo uzavíráno méně retrospektivních smluv. Nicméně současná špatná kapitálová situace subjektů na trhu by měla vyústit do další vlny konsolidací, což by opět mělo významně pozitivně ovlivnit finitní trh. Dále je zde velký potenciál pro LPT smlouvy s ohledem na zamýšlenou privatizaci státem vlastněných poolů

nebo pojišťovacích společností. V roce 1997 se tak švýcarská zajišťovací společnost Swiss Re stala prvním zajišťovatelem, který zprivatizoval státem podporovaný pool pro odškodňování pracovníků.

4.3.3 Smíšené krytí

Smíšené krytí (blended covers) je propojením produktů finitního zajištění a tradičních řešení v oblasti zajištění. Rozvoj „blended covers“ je možné přičíst hlavně faktu, že v některých zemích auditoři, dozorčí orgány a daňové úřady odmítaly uznat finitní řešení jako zajištění pokud neobsahovalo podstatný transfer pojistnětechnického rizika. Výhodou jsou rovněž i o poznání nižší administrativní náklady.

Základními charakteristikami smíšeného krytí jsou:

- transfer rizika (pojistnětechnického i načasování),
- víceletá platnost,
- smluvní podmínky jsou „ušity na míru“,
- více zdrojů rizik ve smlouvě (i tržní a politické riziko apod.),
- vynikající rating poskytovatelů blended covers – nejčastěji AAA,
- doprovodné služby jako fronting, škodní analýzy, investiční doporučení apod.,
- nízké administrativní náklady a flexibilita.

I přes dynamický rozvoj finitních metod zajištění nelze předpokládat, že by tradiční krytí mohlo být z trhu vytlačeno. Spíše dochází k nahrazování tradičního zajištění ve specifických případech a oblastech, kde již nepostačuje aktuálním podmínkám nebo funguje jako vhodný komplement k tradičnímu zajištění, například při zajištění vyšších vrstev rizika apod.

4.4 Integrované multi-line/multi-year produkty (MMP)

Zjednodušeně lze říci, že se jedná o zajištění několika rizik integrovaných v jednom produktu s platností několika let. Rozsah rizik zabudovaných do MMP produktu je velmi široký. Může se jednat o tradiční rizika typu požár, přírodní katastrofy, odpovědnostní rizika, měnová nebo úroková rizika, popřípadě i rizika, která mohou být považována za nepojistitelná, jako jsou politická rizika apod.

Podstatným rysem MMP produktů je to, že celé portfolio rizik je považováno za jednotlý celek. Zajistné se potom stanovuje za celé portfolio dohromady, podobně kapacita zajistitele nebo vlastní vrub klienta jsou stanoveny za celou skupinu rizik.

Tyto smlouvy však doposud nejsou příliš rozšířeny.

4.5 Multi-trigger programy (MTP)

Jedná se o produkt, kdy výplata pojistného plnění je podmíněna kromě vzniku pojistné události (první spouštěč, first trigger) ještě spuštěním další události. Tato druhá podmínka výplaty je obvykle spojena s finančním trhem (burzovní indexy, měnové kurzy apod.), který je mimo vliv prvopojistitele, čímž se vyloučí možnost morálního hazardu. Nicméně zde rozhodně musí být určitá spojitost dalších „spouštěčů“ s možnou pojistnou událostí aby krytí bylo dostatečně efektivní.

Tyto produkty jsou mimořádně atraktivní pro korporace, jejichž výsledky velmi závisí na fluktuacích cen komodit, měnových kurzů nebo úrokových měr. Druhý „spouštěč“ je zde definován tak aby byl úzce spojen se zisky společnosti. Zajistitel pochopitelně bude trvat na dohodnutí „spouštěčů“, které budou na sobě nezávislé

K vyplacení zajistného plnění je potom třeba, aby všechny „spouštěče“ dosáhly stanoveného limitu (např. škody ze zemětřesení vyšší než 1 mld USD a pokles akciového

indexu Dow-Jones o 1000 bodů nebo v případě elektrárny škoda způsobená bouří spolu s poklesem cen elektrické energie pod dohodnutou úroveň.

Popularita MTP produktů prudce vzrostla po roce 1994 kdy zemětřesení v Northridge (USA) přineslo pojišťovnám škody asi 10 mld USD, přičemž ve stejném období navíc došlo k prudkému poklesu na americkém trhu dluhopisů, kde pojišťovny zaznamenaly další ztráty ve výši 20 mld USD.

4.6 Kontingentní kapitál

Kontingentní kapitál (contingent, committed capital) je relativně novým produktem, propojujícím pojišťovny a kapitálový trh. Jde o formu následného financování pojišťovných událostí s využitím cizích zdrojů. Smyslem smlouvy zde není transfer rizika, ale je stanoveno, že pokud dojde k pojišťovné události, je zavázaný subjekt povinen navýšit finanční zdroje pojišťovny.

V podstatě rozeznáváme dva základní typy kontingentního kapitálu. Nejjednodušší forma funguje na bázi podmíněné úvěrové smlouvy. Pokud dojde k předem definované pojišťovné události (nezřídka podmíněné dalším „spouštěčem“, jako je např. nízký růst HDP, aby se eliminovalo riziko morálního hazardu), je zavázaný subjekt povinen poskytnout pojišťovně úvěr (za předem dohodnutých, většinou výhodnějších podmínek než jsou běžné na kapitálovém trhu), který jí umožní zvýšené finanční potřeby pokrýt. Další možností kontingentního financování je koupě put opce na hodnotu vlastní ceny akcie. Také možnost realizace této opce je vázána na vznik předem definované pojišťovné události. Pokud by takováto událost nastala a došlo by k poklesu hodnoty akcií, pojišťovna by realizovala svou put opci a získala tak potřebný kapitál.

Příklad podmíněné úvěrové smlouvy:

Situace: Výrobce automobilů by se dostal do velkých potíží v případě, že poptávka po jeho produktu v EU a USA výrazně poklesne.

Řešení: Výrobce uzavře smlouvu o kontingentním kapitálu, který ji poskytne přístup ke kapitálu, jestliže dojde k určité události. Aby se předešlo morálnímu hazardu, událost je definována jako nízký růst HDP v EU a USA zároveň, což má značnou spojitost s prodejem automobilů na těchto trzích. Jestliže tedy vážený průměr růstu HDP klesne pod určitou úroveň, zajišťovatel poskytne kapitál v předem dohodnuté výši ve formě půjčky za dohodnutých podmínek.

Zajistitel, kterým je v tomto případě pojišťovací společnost nebo banka dostává roční poplatek za to, že poskytne v případě nutnosti kontingentní kapitál za předem dohodnutých, pro pojištěnou společnost výhodných podmínek.

Trh kontingentního kapitálu existuje od roku 1995 a dosud se skládá z necelých dvou desítek smluv, které však v úhrnu představují nezanedbatelnou sumu 6 mld USD. Tento trh však vykazuje velký potenciál zejména poté, kdy došlo k zhoršení podmínek na pojistném trhu během roku 2002.

4.7 Sekuritizace úvěrových pojistných rizik

Sekuritizace pojistných rizik je založena na principu transformace pojistných rizik do cenných papírů, často s využitím prostředníka. Deriváty jsou odvozené cenné papíry, jejichž ocenění závisí na hodnotě podkladového aktiva.

Nejznámějším příkladem jsou tzv. pojistné swapy (CDS – credit default swap). CDS je dohoda mezi dvěma stranami, kterými jsou prodejce úvěrové ochrany a kupec ochrany. Prodejce souhlasí s úhradou kupci, kterým je velmi často banka, pokud jednotlivé společnosti čelí úvěrové události – neschopnost splácet úvěr, bankrot atd. Kupec platí roční zajistné, založené na hodnotě podkladového úvěrového aktiva, kterým jsou ve většině případů dluhopis nebo půjčka.

Úvěrová sekuritizace zahrnuje portfolio půjček, obligací nebo jiných úvěrových aktiv. Vysvětlení podám na příkladě bankovních úvěrů. Ty jsou dány dohromady strukturovány jako samostatné portfolio s mnoha vrstvami (layers), přičemž každá z nich má vlastní kreditní ohodnocení. To vzrůstá od nejnižší vrstvy, tzv. equity, až k nejvyšší, tzv. super senior layer, která je hodnocena lépe než AAA. Vrstva equity je vrstvou prvních škod, s nejnižším ratingem a obvykle zůstává v držení kupce ochrany, což minimalizuje morální hazard. Prodejce ochrany přebírá úvěrové riziko zbývajících částí portfolia. Některá rizika mohou být následně přenesena na kapitálový trh prostřednictvím CDS. Jednotlivé vrstvy tak mohou být rozloženy do různých oblastí průmyslu i do různých geografických oblastí, což znamená značnou diversifikaci úvěrového rizika. Banka tak získá úvěrovou ochranu od vysoce hodnocené finanční společnosti, která se také postará o přenos rizika.

Banky byly k podobnému kroku donuceny kapitálovou regulací spojenou s Basilejskou dohodou, která požaduje 8 % rezervy na půjčky korporacím bez ohledu na kvalitu úvěru. Banka tak transferem úvěrového rizika sníží potřebu tohoto kapitálu. Tento trh kapitálové výpomoci bankám však bude nejspíše podstatně zredukován, pokud bude realizována II. Basilejská dohoda, pravděpodobně v roce 2006. Očekává se, že umožní bankám přístup ke kapitálové povinnosti na základě jejich interního ratingu úvěrů, což značně omezí motivaci bank přenášet vysoce kvalitní úvěrová rizika na pojišťovací společnosti.

4.8 Pojistné dluhopisy

Pojistné dluhopisy jsou další novou možností pro pojišťovny jak zvýšit pojistnou kapacitu přenesením svých rizik na kapitálový trh. Doposud byly využívány katastrofické dluhopisy (CAT bonds) sloužící k přenosu katastrofických rizik na kapitálový trh, nebo životní dluhopisy (life bonds), které mají za cíl sekuritizovat platby pojistného z tradičního životního pojištění. Nicméně rozhodně není žádný důvod proč do cenných papírů nekonvertovat i jiná rizika.

Trh s CAT bonds vznikl na počátku 90. let v důsledku složité situace na pojistném trhu po hurikánu Andrew. Zajistná kapacita pro katastrofická rizika byla limitovaná a drahá. Řešením tohoto problému bylo právě vydání těchto dluhopisů. Pojistitel v tomto případě vydá na kapitálovém trhu úrok nesoucí obligaci. Tato operace se uskutečňuje přes prostředníka (SPV – special purpose vehicle), který zařizuje emisi a spravuje fondy, které představují hodnotu jistiny, která je potom poskytnuta pojišťovateli v případě, že nastane předem dohodnutá situace a zároveň se ukončí výplata kupónového výnosu. Pojišťovna platí SPV zajistné a ten také získává výnos z dluhopisového portfolia. Life bonds mají spíše tendenci poskytovat kapitál přímo pojistiteli životního pojištění, než aby ten byl držen SPV. Mají proto spíše povahu aktivity podloženého cenného papíru.

V praxi se používají tři „spouštěče“ pro výplatu peněz z pojistných dluhopisů, které ovlivňují velikost kupónu: vlastní škodní průběh, nezávislý index a čistě fyzikální index. Podmíněnou událostí u vlastního škodního průběhu (indemnity) jsou aktuální škody pojistitele, které nastanou v určité oblasti v dané zemi v době do splatnosti obligace. Nejznámějším nezávislým škodním indexem je americký PCS (property claims service). Čistě fyzikální index (parametric) je založen například na Richterově škále velikosti zemětřesení, čehož se využívá zejména v Japonsku.

Operace s pojistnými dluhopisy umožňují pojistiteli přenášet rizika na kapitálový trh v období nedostatku kapacit na zajistném trhu. Některá rizika spojená s tradičním zajištěním jsou zde vyloučena, protože zajistný fond je držen v bezpečí – u bankrotem neohroženém SPV, který jej investuje do nerizikových výnos nesoucích, většinou státních aktiv. Pochopitelně u nezávislého škodního indexu nebo čistě fyzikálního indexu je riziko vyplývající ze skutečnosti, že skutečné škody mohou přesáhnout škody určené indexem. Ale tyto indexy jsou jako „spouštěče“ investory preferovány zejména proto, že snižují riziko morálního hazardu.

Investoři vyhledávají pojistné dluhopisy nejen z toho důvodu, že slibují vysoký výnos (který je pravděpodobně determinován úsporou na poměrně vysokých cenách na zajistném trhu). Neméně důležitým motivem je diversifikace jejich portfolia, protože

neexistuje významný korelační vztah mezi přírodními katastrofami a zvýšenou úmrtností na jedné straně a průběhem akciových a dluhopisových trhů na straně druhé.

Trh s pojistnými dluhopisy zůstává relativně na stejné úrovni od roku 1997. Vzdávající se zajistné ceny a omezené kapacity doposud nevyprovokovaly explozi v nabídce pojistných dluhopisů. Je to dáno nejspíše tím že náklady spojené s emisí pojistných dluhopisů jsou stále velmi vysoké. Navzdory tomu se očekává, že trh se novými emisemi do roku 2005 zdvojnásobí. Na trh s pojistnými dluhopisy by se měly brzy dostat i další druhy rizika, jakými jsou kupříkladu pojištění automobilů nebo pojištění náhrad pracovníkům.

4.9 Strukturované financování

Strukturované financování (structured finance) je obvykle uplatňováno v souvislosti s aktivy podloženou sekuritizací budoucích peněžních toků z pohledávek z kreditních karet, hypoték, leasingu a podobně.

Pojistitelé se účastní strukturovaného financování prostřednictvím svých obchodů v oblasti finitního zajištění a vzdávající se potřebou finančních záruk pojišťovny pro získání dodatečných kapacit. K této účasti dochází v případě, že pojišťovny či zajišťovny mají přebytek kapitálu a zajímají se o příležitosti mimo oblast svých tradičních zájmů. Typickým podílem na strukturovaném financování je ze strany pojišťovny či zajišťovny zvýšení schopnosti získat úvěr tím, že poskytnou finanční záruku nebo tzv. úvěrový pojistný obal instituci, která si hodlá vypůjčit prostředky na kapitálovém trhu. To pochopitelně zvyšuje možnost získání úvěru a snižuje výpůjční náklady klienta.

Příklad strukturovaného financování

Situace: Leasingová společnost potřebuje finance pro svůj další růst. Chtěla by sekuritizovat své leasingové platby aby dosáhla co možná nejnižších nákladů na financování.

Řešení: Leasingová společnost prodá své budoucí cash-flow z leasingu prostředníkovi (SPV). SPV získá finance na kapitálovém trhu vydáním CP podložených příjmy z leasingu. Zajistitel analyzuje balík budoucích plateb a potom garantuje, že hodnota tohoto balíku neklesne pod určitou úroveň. Tato záruka přiměje investory k investicím do vydaných CP, což sníží náklady na financování leasingové společnosti. Ta se tak dostane ke kapitálu za výhodných podmínek, zatímco zajistitel obdrží poplatek za strukturování smlouvy. Kapitálový trh absorbuje většinu finančního rizika tím, že se na něj dostanou vysoce kladně hodnocené CP díky záruce.

Pojistitelé se zajímají o aktiva, která nemají velkou spojitost s jejich obvyklým obchodováním a díky tomu jim poskytnou diversifikaci rizika. Také se často zajímají o aktiva související s průmyslem, ve kterém mají bohaté zkušenosti s pojistným rizikem jako jsou energetický průmysl, průmysl záviselý na počasí, telekomunikace, duševní vlastnictví, patenty apod.

Banky mají jen velmi málo zkušeností s pojistnými riziky a tak participují zejména na dobře zavedených třídách aktiv jako jsou záruční hypotékové obligace, kreditní karty nebo studentské půjčky. Pojišťovny a zajišťovny mají pochopitelně více zkušeností s upisováním pojistných rizik a mohou tak lépe a přesněji analyzovat a oceňovat nové třídy aktiv. Investoři nejsou příliš spokojeni se zárukami na tyto nové třídy aktiv a proto požadují finanční záruky pojistitelů a zajišťitelů.

4.10 Deriváty založené na počasí

Deriváty založené na počasí (weather derivatives) jsou využívány zejména v USA po deregulaci tamního energetického průmyslu. Vzrůstající volatilita příjmů vedla k poptávce po prostředcích, které omezí jejich ovlivnitelnost počasím. Společnosti se původně zaměřily na snižování této výsledkové volatility hedgingem svých cen, používající energetických futures a forwards. Ale to stále nebylo dostačující a proměnlivost počasí působila i nadále velké problémy. Deriváty založené na počasí byly

poprvé uplatněny v srpnu roku 1997 aby se potýkaly s problémem proměnlivosti zisků v závislosti na změnách počasí.

Ačkoliv tyto deriváty mohou být založeny na různých událostech spojených s počasím, kterými jsou například srážky, rychlost větru nebo vlhkost, nejvíce kontraktů se váže na teploty. V těchto smlouvách jsou platby ovlivněny tzv. „oteplovacími“ (HDD – heating degree days) a „ochlazovacími“ (CDD – cooling degree days) dny. V USA HDD znamená počet stupňů Fahrenheita pod průměrnou denní teplotou 65 stupňů F. Den s průměrnou teplotou 40 stupňů F se tak počítá jako 25 HDD (65 stupňů F – 40 stupňů F) a podobně den s průměrnou teplotou 80 stupňů F bude započítán jako 15 CDD. Platby vyplývající z těchto derivátů jsou založeny na úhrnné hodnotě HDD a CDD za určitý časový úsek, kterým je obvykle měsíc až rok. Obvykle je také stanoven maximální limit.

Příklad derivátů založených na počasí

Situace: Hlavní část příjmů plynárenské společnosti pochází z prodeje plynu na vytápění domácností a kanceláří v období zimní sezóny. Společnost by se ráda pojistila proti redukci příjmů způsobené teplou zimou.

Řešení: Plynárenská společnost si pořídí tzv. „HDD floor“ neboli dno na úrovni 5000 HDD a financuje ho prodejem „HDD ceiling“ neboli stropu na úrovni 5650 HDD. Dno vymezuje riziko velmi nízkých příjmů plynárenské společnosti, zatímco strop vymezuje horní možnosti velmi studené zimy. Normální zima v regionu znamená 5300 HDD. V této over-the-counter operaci dojde ke kontraktu s jinou společností, která souhlasí s tím, že plynárenské společnosti zaplatí 6000 USD za každý HDD pod úrovní dna a naopak obdrží 6000 USD za každý HDD nad úrovní stropu. Jestliže počet HDD zůstane v rozmezí 5000 až 5650, tak nedojde k žádné platbě. Celkový limit bude stanoven na 2 mil USD.

V případě, že zima bude opravdu mírná a celkový počet HDD tak bude 4800, potom plynárenská společnost obdrží $(5000 - 4800) \cdot 6000$ USD. To znamená, že společnost dostane 1,2 mil USD na snížení své příjmové volatility.

Od dob svého vzniku v roce 1997 vytvořily deriváty založené na počasí kapacitu více než 7,5 mld USD. Jenom během zimy 2000-01 byla vytvořena kapacity ve výši 2 mld USD. Ačkoliv došlo k prudkému nárůstu počtu těchto smluv během uplynulých let, není patrný jasný trend celkové hodnoty transakcí, protože se liší jednotlivé trendy v období letních a zimních sezón.

Zatímco v USA jsou tyto operace poměrně zavedené, v Evropě a Asii jejich podíl stoupá jen velmi pozvolna. Od roku 1997 vzrostl podíl mimoamerických kontraktů týkajících se letní sezóny z nuly na 3 % v roce 2000 a u smluv na zimní sezóny na 5 %. Jedním z důvodů, proč je evropský trh s deriváty založenými na počasí o tolik menší než americký je fakt, že se v Evropě používá mnohem méně klimatizace, což ovlivňuje především počet kontraktů v letní sezóně. Dalším důvodem je to, že v USA jsou data týkající se počasí snadno k dosažení prostřednictvím federálních agentur. V Evropě jsou tato data obtížně přístupná a navíc velmi drahá.

Ačkoliv jsou tyto deriváty převážně používány v souvislosti s energetickým průmyslem, potenciální trh pro tyto instrumenty je obrovský. Příjmy v oblasti zemědělství, stavebnictví, turistickém ruchu, oděvním průmyslu nebo potravinářství a nápojovém průmyslu jsou také velice závislé na počasí. Podle některých odborníků je celá třetina ekonomiky v USA citlivá na počasí. Lze tedy očekávat, že jakmile se bude tento trh vyvíjet budou mít i další odvětví zájem využívat deriváty založené na počasí aby se zabezpečily před nežádoucími dopady proměnlivosti počasí.

4.11 Současná situace na trhu ART produktů

Spektrum řešení přenosu rizika pomocí ART se velmi rozrostlo za několik posledních desetiletí. Snadněji pochopitelné a dostupné produkty jako je finitní zajištění jsou dostupné nejdéle. S některými z novějších produktů, jakými jsou například kontingentní kapitál nebo pojistné dluhopisy se pojišťovny teprve seznamují a nejsou tudíž dosud tak široce využívány.

Všechny ART produkty jsou do jisté míry ovlivněny cyklickými faktory. Například poptávka pojistitelů po finitním zajištění vzrůstá, pokud je v období těžké situace na trhu omezená pojistná kapacita. Na druhou stranu, poptávka po kontingentním kapitálu a po aktivy podložených CP vzrůstá, když jsou nepříznivé úvěrové podmínky.

Potenciál pro rozvoj ART řešení je obrovský. Pokračující globalizace, deregulace sektoru průmyslu a služeb, vzrůstající důraz na hodnotu akcií a náhlé změny v oblasti rizik vedou ke stále většímu požadování alternativních forem risk managementu.

Jak už jsem uvedl, lze očekávat prudký nárůst poptávky po ART produktech. Jen trh finitního zajištění lze považovat za poměrně vyspělý, ačkoliv i on se bude i nadále dynamicky rozvíjet. Ostatní produkty jsou neustále ve fázi vývoje a jejich úloha bude pořád významnější. Složitá situace na pojistném trhu, způsobená nízkými úrokovými sazbami, nejistými úvěrovými podmínkami a ohromnými škodami z 11. září 2001, posouvá trend směrem k ART řešení. Očekává se, že toto bude pokračovat až do roku 2005 s tím, že příjmy z ART trhu budou každoročně růst o 15 %.

Rozšíření ART metod je rovněž závislé na legislativních podmínkách, celkové situace na pojistném trhu a v neposlední řadě také na úrovni kapitálového trhu v dané zemi. ART produkty dosud zaznamenaly největší rozmach v USA a ve Velké Británii. K jejich rozvoji nyní dochází i ve vyspělých evropských a asijských zemích.

5. Analýza zajištění v ČR

5.1 Právní úprava zajištění v ČR

Základní právní rámec pojišťovnictví v České Republice určuje zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví, který nabyl účinnosti 1. 4. 2000. Tento zákon nahradil do té doby platný zákon č. 185/1991 Sb., který již nevyhovoval požadavkům současné situace.

Zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví (dále jen zákon) upravuje:

- činnost v pojišťovnictví,
- podmínky provozování pojišťovací a zajišťovací činnosti,
- zprostředkovatelskou činnost v pojišťovnictví,
- státní dozor a kontrolu v pojišťovnictví.

Zajišťovací činností se podle § 2 písm. d) zákona rozumí:

- uzavírání smluv, kterými se zajišťovatel zavazuje poskytnout pojišťovně ve sjednaném rozsahu pojistné plnění, v případě, že nastane nahodilá událost blíže určená a pojišťovna se zavazuje platit zajišťovně určenou část pojistného z pojistných smluv uzavřených pojišťovnou (zajišťovací smlouva),
- uzavírání zajišťovacích smluv mezi zajišťovnami,
- správa zajištění,
- poskytování plnění ze zajišťovacích smluv.

Zajišťovny jsou dle § 2 písm. c) zákona právnické osoby se sídlem na území ČR, které provozují zajišťovací činnost ve smyslu tohoto zákona nebo to mohou být právnické osoby se sídlem v zahraničí, které provozují zajišťovací činnost v souladu s platnou právní

úpravou země svého sídla. Zajišťovna se sídlem na území ČR může být založena pouze jako akciová společnost. Povolení k zajišťovací činnosti uděluje Ministerstvo financí ČR.

Základní jmění zajišťoven se sídlem v ČR činí minimálně 1 000 000 000 Kč. Náročnost tohoto požadavku na základní jmění má zajistit, aby do této oblasti mohly vstoupit pouze dostatečně kapitálově vybavené společnosti. Dalším specifikem základního jmění u zajišťoven je to, že může být tvořeno pouze peněžitými vklady.

Zprostředkovatelskou činností v oblasti zajišťovnictví se dle § 2 písm. f) rozumí odborná činnost směřující k uzavírání zajišťovacích smluv. Tato činnost je prováděna zajišťovacími makléři. Zajišťovacím makléřem může být právnická nebo fyzická osoba, která provádí zprostředkovatelskou činnost nikoli na základě smlouvy s pojišťovnou, ale na bázi smlouvy s osobou, která má zájem na uzavření zajišťovací smlouvy. Podmínkou provozování této činnosti je registrace u Ministerstva financí ČR.

V souladu s požadavky směrnic EU je v zákoně nově upravena solventnost zajišťoven. Zajišťovna je povinna po celou dobu své činnosti disponovat vlastními zdroji nejméně ve výši minimální míry solventnosti, kterou se rozumí výše vlastních zdrojů vypočítaná způsobem stanoveným vyhláškou MF.

5.2 Zajistný trh v ČR

Český trh je poměrně stabilní i díky tomu, že si vedení českých pojišťoven uvědomuje význam kvalitního zajištění. Zákon o pojišťovnictví navíc ustanovuje povinnost přiložit k žádosti o licenci plán zajistného programu na první tři roky.

V České republice v současné době neprovozuje činnost žádná zajišťovna. Pojišťovny na našem trhu jsou tak odkázány na služby zahraničních zajišťoven. Všechny pojišťovny s rozhodujícím vlivem zahraničního kapitálu jsou zajištěny u svých matek v zahraničí a jejich zajistné programy tak neovlivňují český zajistný trh.

V současné době má možnost provádět zajišťovací činnost na našem území pouze několik pojišťovacích ústavů. Pouze Česká pojišťovna a Kooperativa mají licenci k fakultativnímu i obligatornímu zajištění a mohou tak v plném rozsahu provádět zajišťovací činnost. Dalších 10 pojišťovacích ústavů má licenci k provozování fakultativního pojištění. Jejich přehled je uveden v příloze č. 4. Česká pojišťovna přestala provozovat mezinárodní aktivní zajištění v roce 1997 a omezila se pouze na zajištění svých dvou dceřiných společností – České pojišťovny Zdraví a České pojišťovny Slovensko a jejich obchody pak částečně retroceduje prostřednictvím svých zajišťovacích programů.

Podíl zajištěného na celkovém přijatém pojistném v neživotním pojištění se od roku 1994 ztrojnásobil. Z toho je patrné, že úloha zajištění v České republice stále roste. Důvodem je nárůst nových pojistných produktů spolu s nestále rostoucím výskytem katastrofálních škod. V neposlední řadě k uvedenému trendu přispívá i klesající tržní podíl České pojišťovny, která si vzhledem ke své velikosti ponechává na vlastní vrub výrazně vyšší částky než je obvyklé u ostatních našich pojišťoven.

Zajišťovny v roce 2002 platily v České republice zejména za loňské povodně. Odhaduje se, že ze škod v celkové výši 82 mld Kč půjde na vrub pojištění zhruba 37 mld Kč. Většinu z tohoto podílu uhradí právě zajišťovny, mluví se o 90 % z této částky. Zajišťovací ústavy však v České republice v loňském roce neplatily jen za povodně. K velké vodě, která způsobuje škody v řádu desítek milionů téměř každý rok se přidaly velké průmyslové škody způsobené požáry a haváriemi. Například jediná škoda ve Spolchemii přišla na 2,5 miliardy korun. Z toho celé 2 miliardy hradily zajišťovatelé.

Ukazuje se, že velkých průmyslových škod u nás v posledních letech přibývá. Hlavní příčina tkví zřejmě v tom, že podniky nevěnují dostatečnou pozornost ochraně majetku a rizikovému managementu. Dlouho bezproblémový český zajišťovací trh tak začal přinášet velké ztráty. Odvetná opatření zajišťoven se plně projevila v dramatických jednáních o zajištění pro letošní rok. Podle některých odhadů se letos celkově snížil objem zajištění pro český trh až o třetinu. Změnila se struktura zajišťovacích smluv. Zatímco v minulosti byla katastrofická rizika zajištěna většinou obligatorně a proporcionálně, dnes

zajišťovny upřednostní spíše různé typy neproporcionálního zajištění. V případě velkých průmyslových rizik dokonce preferují fakultativní zajištění. Pojišťovnám se tak zvýší jejich podíl na likvidaci škod a kromě toho za zajištění zaplatí podstatně více. To se okamžitě projeví v růstu sazeb pojistného u majetku občanů a u pojištění podniků

Toto se však týká pouze tradičního zajištění. Alternativní metody u nás dosud uplatňovány nejsou, ačkoliv k jejich aplikaci jistě dojde i v našich podmínkách. Osobně očekávám, že se tak stane po našem předpokládaném vstupu do Evropské unie v případě, že tyto metody budou již v té době široce využívány vyspělými evropskými státy. Zatím jejich rozvoji u nás brání konzervativní přístup našich pojišťoven a také nedostatečně vyspělý kapitálový trh.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zaměřil na rozbor zajištění a to jak jeho tradiční podoby, tak zejména alternativních metod, které u nás dosud nezaznamenaly větší pozornost.

Pojišťovny jsou u nás stále více ohroženy riziky spojenými s jejich činností. Hlavní náplní činnosti zajišťoven je poskytování zajistné ochrany pojišťovnám. Ty se tak mohou snáze vyrovnávat s pojistnětechnickým rizikem, což znamená možnost vyrovnání kolísavého škodního průběhu. Zajištění dále pojistitelům umožní rozšíření jejich pojistné kapacity. Pojišťovny tak nepřijdou o lukrativní zakázky, které by jinak přesahovaly jejich možnosti. Pojistitel také může díky zajištění přicházet s novými produkty, u kterých lze potencionální škodní průběh jen těžko odhadnout. Globální zajistný trh je v současné době ovládán několika nadnárodními zajišťovacími společnostmi, které hospodaří s obrovskými finančními prostředky.

Tradiční zajištění může být sjednáno jako proporcionální nebo neproporcionální. U smluv proporcionálního zajištění se pojistná částka, pojistné i pojistné plnění dělí mezi prvopojistitele a zajistitele v dohodnutém poměru. Tento způsob zajištění však neohraničuje shora pojistné plnění pojišťovny. Toto zajištění tak není pro pojišťovny dostatečnou ochranou tam, kde může docházet ke škodám velkých rozměrů. Neproporcionální zajistné smlouvy naopak stanovují pevnou horní hranici pro pojistné plnění cedenta. Účast zajistitele zde začíná až od předem sjednané úrovně skutečně vzniklých škod. Největší problém pojišťovny při výběru této formy zajištění spočívá ve správném odhadu průběhu možných škod a následně správném stanovení vlastního vrubu.

Dalšími tradičními možnostmi krytí rizik pojistitele jsou pooly nebo soupojištění. Pools představují dohody pojistitelů, sloužící k soustředění potřebné kapacity k pokrytí mimořádně velkého rizika katastrofické povahy nebo zvláštního charakteru. V České republice existují v současnosti Český jaderný pool a Pool pro pojištění záruky pro případ úpadku cestovní kanceláře. Soupojištění je pojištěním jednoho konkrétního rizika více

pojistiteli na žádost pojištěného. Používá se v případě velkých majetkových nebo odpovědnostních rizik.

Metody tradičního zajištění však už v současné době nestačí potřebám prvopojistitelů, zejména z důvodu nedostatečné zajistné kapacity a kolísavosti zajistných sazeb. Proto dochází ve světě k rozvoji alternativních forem transferu rizika (ART), které rovněž redukuje riziko morálního hazardu. Pojem ART původně představoval pojištění velkých korporací prostřednictvím kaptivních pojišťoven. Nyní zahrnuje pestrou škálu produktů. Nejznámějším a nejvyužívanějším z nich je finitní zajištění, které představuje posun od tradičního přenosu rizika směrem k financování rizika. Finitní krytí je zajištěno několikaletými kontrakty ošetřujícími volatilitu výsledků pojišťoven. Smlouvy finitního zajištění mohou být koncipovány jako prospektivní nebo retrospektivní. Hlavním účelem prospektivních smluv je vyrovnávání kolísání škodního průběhu a ochrana před důsledky katastrofických škod. Vztahují se k pojistným smlouvám uzavřeným v současnosti nebo v budoucích letech. Na druhé straně retrospektivní smlouvy se vztahují k pojistným smlouvám uzavřeným v letech minulých. Velmi často se jich využívá v souvislosti se snahou opustit určité pojistné odvětví nebo region. Dalšími ART produkty jsou například pojistné deriváty, kontingentní kapitál nebo multi-line/multi-year produkty. V České republice dosud nedošlo k rozšíření těchto metod, nicméně jsem přesvědčen že v budoucnosti najdou široké uplatnění i zde.

Základní právní úpravu zajištění provádí v České republice zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví, který nabyl účinnosti 1. 4. 2000. V současnosti u nás neprovozuje činnost žádná tuzemská zajišťovna, ačkoliv některé domácí pojišťovny mají licenci k aktivnímu zajištění. Český zajistný trh byl dlouhou dobu poměrně stabilní, protože naše pojišťovací ústavy si byly vědomy nutnosti kvalitního pasivního zajištění. V poslední době však u nás dochází ke zvyšování počtu velkých průmyslových škod, což se odráží na změnách struktury zajistných smluv. Přechází se spíše k zajištění neproporcionálnímu s využitím fakultativního zajištění u velkých průmyslových rizik. Dochází rovněž k významnému zvýšení zajistného.

Seznam použité literatury

Odborné publikace:

- [1] Bland, D.: Pojištění - principy a praxe, ČAP, Praha 1997
- [2] Cipra, T.: Pojistná matematika - teorie a praxe, EKOPRESS, Praha 1999
- [3] Čejková V., Řezáč F., Šedová J.: Pojišťovnictví - praktikum, MU Brno 1996
- [4] Ducháčková, E.: Pojišťovnictví a pojištění, VŠE Praha 2000
- [5] Chaloupecký J., Marvan M.: Dějiny pojišťovnictví v Československu 2. díl, ALFA KONTI, Bratislava 1993
- [6] Chaloupecký J., Marvan M.: Dějiny pojišťovnictví v Československu 3. díl, ALFA KONTI, Bratislava 1997
- [7] Kolektiv autorů ČAP: Vybrané kapitoly z pojišťovnictví, ČAP, Praha 1999
- [8] Oddělení technického vývoje Swiss Re: An Introduction of Reinsurance, Swiss Re Publishing, Zurich 2002
- [9] Řehák, M.: Tradiční a finanční zajištění, diplomová práce, VŠE v Praze, Praha, 2000
- [10] Spirit, M.: Pojistné právo, VŠE v Praze, Praha 2000
- [11] Zákon 363/1999 Sb., o pojišťovnictví, úplné znění

Odborná periodika:

- [12] Ekonom 20/2003: Perné časy na domácím pojistném trhu
- [13] Pojistné rozpravy 11/2001: Alternativní metody transferu rizika
- [14] Pojistný obzor 4/2002: Inceon a on-line zajištění
- [15] Pojistný obzor 7/2002: Pojišťovací pooly a jejich úloha v pojištění
- [16] Sigma 2/1999: ART for corporations: a passing fashion or risk management for 21st century
- [17] Sigma 1/2003: The picture of ART

Seznam příloh

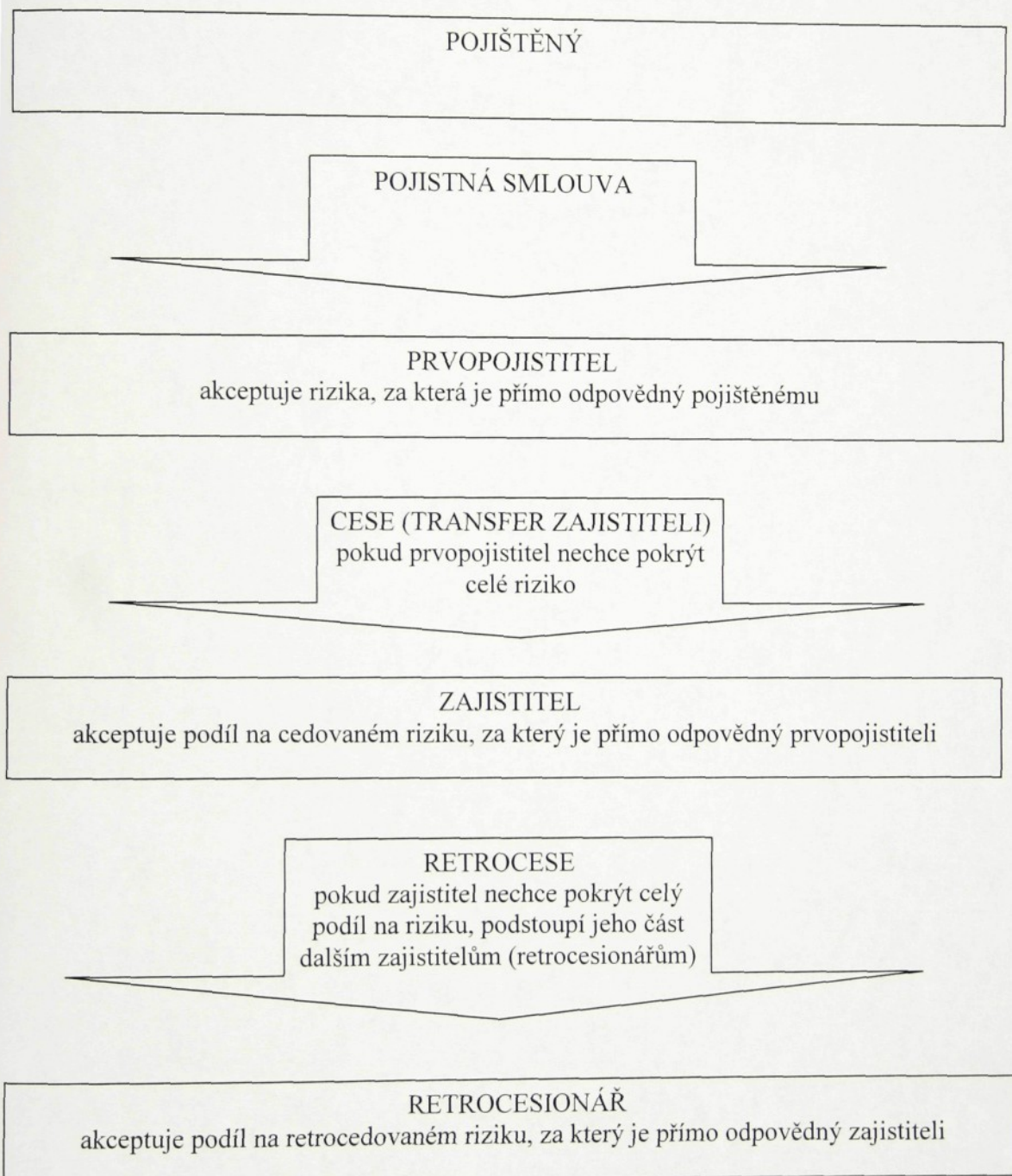
Příloha č. 1 – Schéma zajištění

Příloha č. 2 – Přehled největších zajišťovacích ústavů

Příloha č. 3 – Porovnání hlavních rysů ART produktů

Příloha č. 4 – Přehled pojišťovacích ústavů s licenci k zajišťovací činnosti

Schéma zajištění

Přehled největších zajišťovacích ústavů

Přehled 10 největších zajišťovacích společností na světě podle objemu čistého zajištěného v milionech USD za rok 2000.

Z tabulky je vidět, že významnou úlohu hrají zejména čtyři největší zajišťovny, kterými jsou Munich Re, Swiss Re, Employers Re a General Cologne Re. Tržní podíl těchto nejvýznamnějších zajišťovatelů činil v roce 2000 35 %, když v roce 1990 to bylo 22%.

Zajišťovna	Celkem	Neživotní pojištění	Životní pojištění
Munich Re	14956	11075	3881
Swiss Re	13810	8880	4930
Employers Re	8191	5184	3007
General Cologne Re	7685	5824	1861
Hannover Re	4803	3335	1468
Berkshire Hathaway Re	4724	4724	0
Gerling Globale Re	4028	3250	778
SCOR	2526	1812	754
Zurich Re	2485	2256	229
London Re	1891	709	1182

Porovnání hlavních rysů ART produktů

Produkt	Redukuje riziko morálního hazardu?	Zvyšuje pojistnou kapacitu?	Nahrazuje přenos rizika financováním rizika?	Redukuje závislost na pojistných cyklech?
Kaptivní pojišťovny	Ano - zvyšuje spoluúčast	Ano - lepší přístup na zajistný trh	Ano	Ano
Finitní zajištění	Ano - participace na vlastním škodním průběhu	Ano - díky rozložení rizik v čase	Ano	Ano
MULTI-LINE/MULTI YEAR produkty	Ano - zvyšuje spoluúčast	Ano - zahrnuje i rizika samostatně nepojistitelná	Ne	Ano
MULTI-TRIGGER programy	Ano - 2. spouštěč je založen většinou na nezávislém indexu	Ano - druhým spouštěčem je často finanční riziko	Ne	Ano
Kontingentní kapitál	Ano - participace na vlastním škodním průběhu	Ano - zahrnuje i kapitálové trhy	Ano	Ano
Pojistné dluhopisy, deriváty	Ano - jako spouštěče jsou často voleny indexy	Ano - zahrnuje i kapitálové trhy	Ne	Ano
Sekuritizace úvěrových pojistných rizik	Ano - díky tzv. equity layer	Ano - zahrnuje i kapitálové trhy	Ne	Ano

Přehled pojišťovacích ústavů s licencí k zajišťovací činnosti

Pojišťovací ústav	Zajišťovací činnost	Pouze fakultativní zajištění
AIG CZECH REPUBLIC pojišťovna, a.s.		X
Allianz pojišťovna, a.s.		X
Česká pojišťovna a.s.	X	
ČSOB Pojišťovna, a.s., člen holdingu ČSOB		X
Exportní garanční a pojišťovací společnost, a.s.		X
Generali Pojišťovna a.s.		X
GERLING-Konzern Všeobecná pojišťovací akciová společnost-organizační složka		X
Hasičská vzájemná pojišťovna a.s.		X
Komerční pojišťovna, a.s.		X
Kooperativa, pojišťovna, a.s.	X	
Pojišťovna České spořitelny, a.s.		X
UNIQA pojišťovna, a.s.		X